

Sara Wirtanen

LAULUT JA LAULAMINEN STEINERKOULUN OPETTAJIEN KÄYTTÄMÄNÄ OPETUS- JA KASVATUSMENETELMÄNÄ

Kasvatustieteiden tiedekunta
Kandidaatin tutkielma
Lokakuu 2022

TIIVISTELMÄ

Sara Wirtanen: Laulut ja laulaminen steinerkoulun opettajien käyttämänä opetus- ja kasvatustieteen menetelmänä
Alempi korkeakoulututkinto
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteen tutkinto-ohjelma
Lokakuu 2022

Tämän tutkimuksen tutkimuskohde oli laulut ja laulaminen steinerkoulun opettajien käyttämänä opetus- ja kasvatustieteen menetelmänä. Laulaminen on niin henkistä, emotionaalista, sosiaalista kuin kulttuurista toimintaa. Laulaminen liittyy ihmisen identiteettiin, henkiseen hyvinvointiin ja moniin muihin yksilön itsensä antamiin merkityksiin. Laulut ja laulaminen herättävät tunteita ja auttavat niiden prosessoimisessa. Tämän lisäksi lauluilla voi olla merkittävä rooli koulutyössä, jos opettaja päättää paneutua niiden käyttöön. Lauluilla voidaan tukea kouluarkea sekä erilaisia oppimisen- ja kasvamisen prosesseja niin yksilössä kuin yhteisössä. Tämän lisäksi laulaminen kehittää ja vahvistaa oppilaiden musikaalisuutta.

Aineistonkeruu toteutettiin 2022 keväällä neljän opettajan yksilöhaastatteluna.

Avainsanat: laulut, laulaminen, steineropettajat, laulut opetuksessa, laulut kasvatuksessa

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 MITÄ KAIKKEA LAULAMINEN TUO MUKANAAN

2.1.1 Laulamisen henkinen ja emotionaalinen ulottuvuus

2.1.2 Laulamisen sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus

2.2 LAULUT JA LAULAMINEN OSANA KOULUTYÖTÄ

2.2.1 Laulut opetuksessa ja oppimisenprosesseissa

2.2.2 Laulut kouluarjessa ja kasvamisenprosesseissa

3. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

3.2 Tutkimuksen lähestymistapa

3.3 Aineiston hankinta

3.4 Aineiston analyysi

4. TUTKIMUKSEN TULOKSET

4.1 LAULAMISEN MONET PUOLET

4.1.1 Opettajien antamat merkitykset

4.1.2 Tunteet

4.1.3 Yhdessä laulaminen

4.1.4 Kulttuuri ja katsomukset

4.1.5 Rutiini ja vaihtelu

4.1.6 Haasteet ja kehittyminen

4.1.7 Oppiaineet ja oppiminen

4.2 POHDINTA

5. LÄHTEET

1. JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa olen perehtynyt siihen, mitä kaikkea laulut ja laulaminen tuovat mukanaan ihmisen elämään ja millaisia alueita se elämässämme koskettaa sekä siihen, mikä laulujen ja laulamisen rooli ja merkitys voi olla opettajan työssä ja kouluarjessa. Näitä aihealueita avaamalla olen pohjustanut tutkimuksen varsinaista kysymystä eli sitä, miten ja miksi steinerkoulujen opettajat käyttävät lauluja työssään. Mielenkiintoni tätä kysymystä kohtaan sai alkunsa henkilökohtaisesta pohdinnasta: voiko lauluja ylipäättään hyödyntää jotenkin opetuksessa ja oppilaiden arjen ja elämän rakentamisessa ja olisiko niillä mahdollisuuksia uskottavana opetus- ja kasvatustieteen menetelmänä.

Laulujen ja laulamisen merkitys ja rooli opettajankoulutuksessa, kouluarjessa ja opetuksessa on ollut vaihtelevaa ja riippuvaista monesta asiasta. Jos katsomme ensin opettajankoulutusta, on sen musiikillinen tehtävä ja suuntautuneisuus ollut monella tapaa erilaista kuin mitä se on tänä päivänä. Kun isovanhempani 1950-luvulla hakivat kansakoulunopettajan koulutukseen eli opettajaseminaariin, yksi opettajaopiskelijan perusvaatimuksista oli hyvä peruslaulutaito, muiden taide- ja taitoaineiden ohella. Tätä taitoa edellytettiin jo pääsykokeessa ja sitä harjaannutettiin opintojen aikana. Vaikka koulutuksen ja valintakokeiden vaatimukset vaihtelivat ja muuttuivat, laulukokeet säilyttivät asemansa pakollisina osioina jopa 1970-luvulle asti (Mankki & Räihä, 2020, s. 6). Sittemmin laulamisen asema koulutusohjelman taito- ja taideaineissa on ollut selvästi vähäisempi. Mitä tulee peruskouluun ja siellä tapahtuvaan opetukseen, laulujen potentiaalinen opetus- ja kasvatustieteen menetelmänä ovat ymmärtäneet lähinnä yksittäiset opettajat ja koulut, jotka ovatkin sitten hyödyntäneet sitä systemaattisesti.

Kouluarjessa luokan laulattamisen määrä ja tapa on riippunut pitkälti luokanopettajan motivaatiosta ja suhtautumisesta, samoin kuin perustelut laulujen laulamiselle. Sen lisäksi, että laulaminen luokassa on toteutunut opettajayksilön päätöksen mukaan, on eroja ollut myös koulujärjestelmän sisällä. Suomeen perustettiin ensimmäinen steinerkoulu vuonna 1955 ja sen jälkeen steinerpedagogisia oppilaitoksia on perustettu useita Suomen suurimpiin ja pienempiinkin kaupunkeihin. Tämän seurauksena peruskoulun rinnalla (tai varjossa) on kulkenut toinen kouluorganisaatio, jonka kasvatustieteen näkemys on eronnut

peruskoulussa ylläpidetystä näkemyksestä. Steinerpedagogisen kasvatuskäsityksen yksi perustavanlaatuisia elementtejä ovat taideaineet, ja tähän käsitykseen liittyen nimenomaan musiikki ja laulaminen. Siinä missä luokan laulaminen on peruskoulun puolella ensisijaisesti kuulunut musiikinopettajalle ja tapahtunut musiikintunneilla sekä yleisesti ottaen perustunut ajatukseen, että musiikki itsessään on jotain, mitä oppilaiden kanssa tulee harrastaa (mm. musikaalisuuden vahvistamiseksi), steinerkouluissa on otettu askel pidemmälle.

Yleisesti ottaen laulujen tehtävä ei ole ollut vain tuottaa iloa ja nautintoa oppilaille tai vahvistaa heidän musikaalisuuttaan vaan tukea heitä erilaisissa yksilöllisissä prosesseissa, kuten myös koko yhteisöä. Lasten ja nuorten kasvu pitää sisällään monia tunne-elämää ja identiteettiin liittyviä prosesseja sekä oppimisenprosesseja. Usein nämä prosessit ovat myös sidoksissa toisiinsa: tunne-elämän ja identiteetin haasteet voivat vaikuttaa oppimiseen ja oppimisen haasteet tunne-elämään ja identiteettiin. Musiikin ja laulamisen on katsottu olevan merkityksellistä näille prosesseille. On ollut tavanomaista, että steinerkoulujen luokanopettajat ovat laulaneet oppilaidensa kanssa päivittäin sekä laulamisen tuottaman ilon ja nautinnon, musikaalisuuden kehittämisen ja vahvistamisen, että yksilöä ja yhteisöä koskevien prosessien tukemisen takia.

Kirjallista materiaalia tai esimerkiksi opettajien ajatuksia ja ohjeita siitä, miten lauluja käytännössä voi hyödyntää ja miksi niin kannattaa tehdä, on kuitenkin ollut niukasti, sillä nämä asiat kulkevat usein perimätietona opettajasukupolvelta toiselle. Pitkän etsimisen tuloksena sain käsiini vuonna 1930 julkaistun teoksen *Musiikinopetus kansa- ja oppikouluissa*, jossa kirjoittaja opastaa tulevia opettajia. Sen lisäksi, että laulun ja sen opettamisen päämäärä ja tarkoitus on ”herätellä ja rikastuttaa oppilaan sielunelämän kauneusarvoja.”, kohottaa ja virkistää mieltä ja toimia taidenautintona, voi sitä myös ”viljellä” sille varatun tunnin ulkopuolella, kuten retkeillessä ja muun opetuksen lomassa. Kirjoittajan mukaan laulujen avulla voidaan vahvistaa opittuja asioita. Puutarhamaalla ollessa voidaan laulaa puutarhalauluja, Kalevalaan tutustuessa Kalevala-aiheisia lauluja, säälin ja rakkauden tunnetta herättämään voidaan käyttää laulua elämistä pakkassäällä ja laulutunnilla maakuntalaulua harjoitellessa voidaan mainita muutamia sanoja asianomaisesta maakunnasta. (Valavirta 1930, s. 52, 57) Koska materiaalia on ollut haastava löytää, opettajien haastattelut ovat olleet hyvin merkittävä tiedonlähde.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Laulamista ja lauluja ei ole juurikaan tutkittu ja kirjoitettu tämän tutkimuksen näkökulmasta. Laulamisesta ja musiikista tehdyistä tutkimuksista löytyy kuitenkin tarttumapintoja, jotka ovat mahdollistaneet kokonaiskuvan muodostamisen näkökulman ympärille. Teoreettinen osa esittelee niitä eri asioita ja merkityksiä, joita laulut ja laulaminen tuovat ihmiselämään sekä laulujen ja laulamisen roolia ja merkitystä opetuksessa ja kouluarjessa.

2.1. MITÄ KAIKKEA LAULAMINEN TUO MUKANAAN

2.1.1 Laulamisen henkinen ja emotionaalinen ulottuvuus

Kun puhutaan laulamisen henkisestä ja emotionaalista ulottuvuudesta, käsitellään aihetta, joka sisältää oikeastaan hyvin monia eri osa-alueita, jotka liittyvät jotenkin myös toisiinsa ja ovat siten eräänlaisessa symbioottisessa suhteessa. Kuten Neumann (2008) kirjoittaa, laulaminen on elämänvoima, joka vaikuttaa meihin monin tavoin. Se inspiroi, parantaa, rauhoittaa ja yhdistää yhteiseksi joukoksi. Se on sellaista toimintaa, joka kehittää henkistä, fyysistä ja emotionaalista puolta yksilössä.

Laulaminen ja identiteetti

Ensimmäisenä nostan esille laulamisen ja identiteetin, jolla viitataan sekä oppilaan että opettajan kokemuksiin ja näkemyksiin itsestään. Laulamisen ja identiteetin yhteyttä voidaan lähestyä kahdesta eri näkökulmasta. Toisaalta voidaan tarkastella sitä, miten laulaminen vaikuttaa yleisesti ihmisen identiteettiin ja toisaalta sitä, miten laulaminen vaikuttaa nimenomaan laulajaidentiteettiin eli siihen, miten yksilö näkee itsensä laulajana. Muun muassa Lindeberg (2005) on tutkinut aihetta laulajaidentiteetin näkökulmasta. Hän selvitti, miten koulussa tapahtuneet laulutilanteet ovat vaikuttaneet opettajaopiskelijoiden kuvaan itsestä laulajana ja laulunharrastamiseen myöhemmin. Lindebergin (2005) mukaan on selvää, että kaikilla tulevilla opettajilla on omassa elämismaailmassaan lukuisia laulamisen kokemuksia, joiden pohjalta muodostuu heidän käsityksensä itsestään laulajana (Lindeberg, 2005, s. 137). Monet näistä kokemuksista sijoittuvat nimenomaan koulumaailmaan ja koulun tarjoamiin laulamisen kokemuksiin.

Kun puhutaan laulamista, kaiken pohjalla on tietynlainen intiimiys ja henkilökohtaisuus. Ne ovat lähtemätön osa laulamista ja tämän seurauksena laulamiseen liittyy lähes aina erilaisia epävarmuuden, pelon ja ahdistuksen tunteita. Kun sitten laulamista lähdetään opettamaan ja ohjaamaan, tämä laulamisen erityinen aspekti ja pohjavire tekee siitä hyvin muutoksille ja vaikutuksille alttiin projektin. Ensinnäkin laulaja asettuu tai asetetaan erityisen haavoittuvaan asemaan. Toiseksi identiteetin kehitymisprosessista tulee orgaaninen: sitä on vaikea ennustaa ja sen suunta voi muuttua hyvinkin herkästi. Esimerkiksi Lindebergin (2005) haastattelemien opiskelijoiden kertomukset peruskouluikäisistä kokemuksista havainnollistavat laulajan haavoittuvuutta ja prosessin muutosherkkyyttä. Pääasiassa kokemukset olivat positiivisia, erityisesti tytöillä, mutta muun muassa lastentarhanopettajaksi opiskeleva Arto ei muistanut laulamista mitään ala-asteella, paitsi sen, että laulaminen oli aina yhteislaulua eikä hän halunnut osallistua siihen. Osasyynä tälle oli se, että häntä kiusattiin ja kaikki tilanteet, joissa oli epäonnistumisen tai silmätikuksi joutumisen mahdollisuus, pelottivat häntä. (Lindeberg 2005, s. 140).

Matin kertomuksessa kielteinen, ehkä jopa traumaattinen kokemus oli syntynyt nimenomaan yksinlaulutilanteessa eli laulukokeessa lukiossa. Matin sanojen mukaan hänen äänensä oli toiminut ihan hyvin, mutta opettaja oli kiinnittänyt huomionsa hänen äänensä kapeuteen. Tämä lausunto oli ollut hänelle niin tyrmäävä, että hän lopetti laulamisen siihen. Matin lisäksi myös Ismon myöhempään laulamiseen vaikutti yläasteella pidetty laulukoe, jonka myötä hän ei aikuisiällä ole laulanut muita kuin niin sanottuja ”tsemppiä” urheilujoukkueensa kanssa otteluun valmistauduttaessa. Pasilla sen sijaan äänenmurros oli vaikeuttanut laulamista ja vähentänyt intoa laulaa. (Lindeberg, 2005, s.141).

Laulajaidentiteetin muotoutumiseen vaikuttavat kokemukset syntyvät muun muassa yhteisön tavasta määritellä laulaminen ja nähdä laulamistamme. Se muokkaa käsitystämme omasta musikaalisuudestamme. Ne sosiokulttuuriset tilanteet, joissa laulaminen tapahtuu, ohjaavat ajatteluamme siinä, miltä kuulostamme, kun laulamme yksin tai yhdessä, ja opimme myös arvioimaan itseämme ”hyvänä” tai ”ei niin hyvänä” laulajana. Myös esimerkiksi laulutaidon kritisointi näyttää vaikuttavan yksilön käsitykseen omasta musikaalisuudesta voimakkaammin kuin soittotaidon kritisointi, koska ensimmäinen koetaan herkemmin hyökkäykseksi omaa persoonaa kohtaan. (Rickson ym., 2018, s. 46).

Laulavaksi ihmiseksi kasvamisprosessin päässä voi olla monenlaista. Suhteemme laulamiseen voi vääristyä. Negatiivisilla ja lannistavilla kokemuksilla voi olla elämänmittaisia vahingoittavia vaikutuksia, mukaan lukien uskomus, että on liian myöhäistä oppia musiikkia aikuisena. (Rickson ym., 2019, s. 46). Lisäksi monet opettajat uskovat yhä, että laulaminen on ”lahja”, joka on ”lahjakkaita” varten ja vain musiikillisesti taitavat ihmiset voivat opettaa musiikkia luokassa (Heyning, 2011). Tämän lisäksi laulamista saattaa tulla pelon ja välttelyn kohde. Kun lapsia määritellään ei-laulajiksi (non-singers), se voi leimata heitä koko loppuelämän ja estää heitä laulamasta missään tilanteessa (Rickson ym., 2019, s. 46).

Kaiken lisäksi tällaisilla lapsuudessa ja nuoruudessa koetuilla kielteisillä ja haavoittavilla kokemuksilla on myös sellainen seuraamus, että uudet opettajasukupolvet eivät koe laulun opettamista ja yhdessä laulamisen perinteen vaalimista mielekkäänä. Muun muassa Neumann (2008) on todennut, että monet opettajat kokevat itsensä riittämättömiksi tai olonsa epämukavaksi ajatellessaan, että he kehittäisivät luokkaansa laulamiseen kannustavaa ilmapiiriä. Neumannin (2008) mukaan yksi syy voikin olla juuri negatiiviset laulamiskokemukset lapsuudessa ja nuoruudessa. Myös Heyning (2011) on tarkastellut tutkimuksessaan opettajien itsevarmuutta laulaa luokassa. Jopa ne opettajat, jotka työskentelevät varhaiskasvatuksessa, jossa laulaminen on jatkuvasti läsnä, kokevat epävarmuutta omista laulukyvystään.

Heyningin (2011) mukaan lasten kanssa laulaminen, laulamaan opettaminen ja laulamisen halun kehittymisen tukeminen ovat kuitenkin mitä tärkeimpiä asioita, joita varhaiskasvattajat ja peruskoulun opettajat voivat tehdä. Riippumatta epäonnistumisista ja kielteisistä aikaisemmista laulukokemuksista, opettajien olisi tärkeää pyrkiä esimerkin ja rohkaisun avulla opettamaan laulamisen tärkeyttä oppilailleen. Mitä itsevarmemmaksi opettaja tulee kyvystään oppia ja tuottaa musiikkia, sitä luultavampaa on, että hän opettaa sitä oppilailleen, ja opettaa sitä onnistuneesti. (Heyning 2011, s. 8) Lindebergin (2005) artikkelissa nousikin esille opettajan merkitys oppilaiden laulukokemusten mahdollistajana. Tutkimuksessa tyttöjen ala-asteen kokemuksissa nousi esiin muistoja siitä, miten ihana ja hauska opettaja sai oppilaat innostumaan laulamista. Esimerkiksi Maijan jo lapsuuden kodissa syttynyt lauluinnostus sai lisää vauhtia, kun hänen opettajakseen tuli ”ihana ja hauska Isabella”, joka laulatti oppilaita paljon. (Lindeberg 2005, s. 142).

Ricksonin ym. (2019) toteuttamassa toiminnallisessa tutkimuksessa, jonka teemana oli opettajien itsevarmuus liittyen laulamiseen luokassa, tutkittiin uusiseelantilaisen Waitäkiri Schoolin opettajia, joille laulaminen on intohimo ja jotka uskovat vahvasti laulamisen lisäävän oppilaiden hyvinvointia. Tutkimuksessa havaittiin, että tästä huolimatta kaikki opettajat eivät itse olleet itsevarmoja laulajia. Tutkimuksen perusteella näytti kuitenkin siltä, että he pystyivät tästä huolimatta laulamaan luokassa, koska he tekivät selvän eron siinä, ovatko he ”opettamassa” musiikkia vai onko tarkoitus lisätä hyvinvointia luokassa. Laulaminen oli hyvinvointia lisäävä hauska aktiviteetti, joka sisälsi joitain tavoitteita. (Rickson ym., 2019, s. 45).

Opettajan ammatillinen kehittyminen ei riipu ainoastaan hänen kyvystään reflektioon ja tiedon, oppimisen ja opettamisen käsitteelliseen ymmärtämiseen, vaan myös hänen haluunsa haastaa ongelmallisia uskomuksia ja kehittää uudenlaista ymmärrystä. Vaikka tutkimukseen osallistuneet opettajat kokivat epävarmuutta laulamisestaan ja musiikin opettamisen kyvystään, he pystyivät silti ylläpitämään nautinnollista, matalan kynnyksen laulutoimintaa ja onnistumaan hyvinvoinnin lisäämisessä. Tutkimuksen tulos olikin, että epävarmuudesta huolimatta opettajat pystyvät osallistamaan ja liittämään oppilaat osaksi laulamista. (Rickson ym., 2019, s. 56).

Tunteiden käsittely, kohtaaminen ja kokeminen

Sen lisäksi, että laulaminen liittyy ja vaikuttaa ihmisen identiteettiin, se voidaan liittää vahvasti osaksi tunteiden kokemista, kohtaamista ja käsittelyä. Tutkimuksessa *Emotions Evoked by the Sound of Music: Characterization, Classification, and Measurement* (2008), tutkijat toteavat, että musiikin täytyy antaa ihmiselle jotain ainutlaatuisen palkitsevaa, koska se kykenee valtaamaan niin valtavan tilan ihmiselämässä. Musiikin aiheuttamia tunne-elämän laatuja on pidetty mahdollisena selityksenä tälle jo aikojen alusta asti. Tänä päivänä todisteetkin puhuvat jo sen puolesta, että yksi tärkeimmistä syistä on juuri tunteellinen palkitsevuus, jota musiikki tarjoaa. (Zentner ym., 2008, s. 494).

Esimerkiksi Waitäkiri Schoolissa, joka avattiin vuonna 2014 osana laajempaa koulujen jälleenrakennusprojektia maanjäristysten jälkeen (2010–2011), koulu yhteisön jäsenet osallistuivat toiminnalliseen tutkimusprojektiin selvittääkseen yhteyttä laulamisen ja hyvinvoinnin välillä. Jälleenrakennuksen aikoihin koulun opettajat alkoivat laulaa oppilaiden kanssa päivittäin luodakseen ja ylläpitääkseen yhteisöllisyyden tunnetta ja edistääkseen

oppimisen iloa ja valmiutta oppia. Vaikka oppilaat kohtasivat merkittäviä haasteita liittyen maanjärjestyksen jälkeiseen ympäristöön, tutkimusdata osoitti, että he tunsivat silti olevansa turvassa, tuettuja ja arvostettuja (Rickson ym., 2019, s. 45).

Kurkela (1997) puolestaan kirjoittaa, että musiikin sisällä voi lähestyä syystä tai toisesta vaikeasti sanallistettavia aiheita (s. 22). Ihminen voi löytää musiikista omaa tunnetilaansa vastaavia laatuja ja siten samaistaa musiikkiin tunteitaan. Joskus ihminen hahmottaa tai ymmärtää oman tunteensa vasta kun kuulee sen musiikissa. (Ahonen-Eerikäinen, 1997, 56). Musiikki voi myös auttaa kohtaamaan erilaisia omaan itseyteen liittyviä puolia, ehkä sellaisia, joita ei missään muualla kohtaa, ja tukea niiden prosessoitumista ja helpottaa niiden integroitumista rakennusaineena kehittyvään itseyteen (Kurkela, 1997, s. 22).

Kurkela (1997) ottaa esimerkiksi nuoren, joka tuntiessaan muodottomia ja ehkä samalla pelottaviakin tuntemuksia, tarvitsee välineitä niiden kohtaamiseen ja käsittelyyn. Niiden välitön kokeminen omassa itsessä voi olla vaikeaa ja pelottavaa ja sen takia esimerkiksi juuri musiikki voi auttaa niiden sijoittamisessa etäämmälle, ikään kuin itsen ulkopuolelle. Näitä tuntemuksia voidaan tällä tavalla etäännytettyssä muodossa, symbolisesti ja ehkä ei-sanallisessa ilmaisumuodossa ilmaista ja prosessoida siedettävämpään ja hallittavampaan muotoon. Musiikissa kohdatut ja prosessoidut mielensisällöt voidaan jälleen hyväksyä omaan itseen kuuluviksi, kun ne on käsitelty tutuiksi, rajallisiksi ja hallittaviksi, ja yksilön kokonaiskuva itsestä rakentuu. (Kurkela, 1997, s. 23).

Musiikilla voidaan myös auttaa kokemaan erilaisia tunteita sekä kohdata ja käsitellä tunteita ja tunnetiloja esimerkiksi silloin, kun on kyse tunne-elämän häiriöistä. Dahlström ja Teräsvirta (2012) kirjoittavat, että (draamalla), musisoinnilla ja laulamisella voi olla huomattava terapeuttinen merkitys oppilaan eheyttäjänä ja tunne-elämän kultivoijana. Dahlström ja Teräsvirta (2012) ovat havainneet työssään, että sairastuneen pikkulapsen kohdalla tervehtymisen ensimmäinen merkki on se, että lapsi alkaa leikkiä, ja vasta sen jälkeen laskee kuume. Heidän näkemyksensä mukaan myös koululaisen solmujen aukeaminen näyttäytyy ensimmäiseksi taiteellisten suoritusten elpymisenä ja vasta sen jälkeen muilla oppimisen alueilla. (Dahlström & Teräsvirta, 2012, s. 26).

2.1.2 Laulamisen sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus

Yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaja

Laulaminen on myös sellaista toimintaa, joka voidaan nähdä liittymisenä toisiin ihmisiin aina jollain tasolla, olkoon se sitten laulajan esiintymistä yleisölle tai yhdessä laulamista. Yhdessä laulaminen on toimintaa, joka pitää sisällään monia sekä yksilöön että ryhmään vaikuttavia asioita. Welchin ja kumppaneiden (2014) mukaan yksi nykyajan suurista yhteiskunnallisista huolenaiheista on sosiaalisen epäyhtenäisyyden puute. Monet kansainväliset toimijat näkevät taiteen yleisesti, ja erityisesti musiikin, keinona vastata sosiaalisiin tarpeisiin ja tätä ajatellen on toteutettu monia taiteellisia interventioita. (Welch ym., 2014, s. 1, 2). Englannissa toteutettiin (2014) kansallinen laulamishjelma nimeltään *Sing Up*, jonka suunnittelun ja toteutuksen taustalla oli tavoite, että kaikki alakouluikäiset lapset saisivat säännöllisiä ja onnistuneita laulukokemuksia joka viikko. Aloitteen tukena oli käsitys siitä, että musiikkitoimintaan osallistuminen ja musiikin voima toimisivat henkilökohtaisen, sosiaalisen ja koulutuksellisen kehityksen välittäjänä ja että laulaminen olisi nopea reitti auttaa yhteisöjen rakentumisessa ja luoda osallistavaa musisointia jokaiselle lapselle. (Welch ym., 2014, s. 8).

Welch ja kumppanit (2014) tekivät tutkimuksen, jossa he pyrkivät löytämään yhteyden lasten laulullisen ja laulamiseen liittyvän käyttäytymisen kehittymisen ja heidän sosiaalisen inklusionsa (itsetunto ja sosiaalinen integraatio) välillä. Data-analyysi tuotti tuloksen, että mitä korkeampi lapsen laulullisen kehittymisen taso oli, sitä positiivisempi oli lapsen minäkuva ja tunne sosiaalisesta osallisuudesta. Myös tutkijoiden (Welch ym., 2014) tekemät muut data-analyysit puhuvat sen puolesta, että kun laulaminen on toteutettu kollektiivisesti kuten *Sing up* – ohjelmassa, lasten tunne sosiaalisesta osallisuudesta kasvaa. Monet lapset omaksuvat laulullisen kyvykkyyden ryhmätoiminnassa, jossa oppiminen tapahtuu yhteisesti, on tyydyttävää ja merkityksellistä, ja jossa oppiminen saa tukea motivaatiosta, joka syntyy ryhmän jaetuista tavoitteista, positiivisista onnistumisen odotuksista sekä yhdessä esiintymisestä. Tällainen sosiaalinen vuorovaikutus oppijoiden välillä sisältää muiden ryhmänjäsenten tarkkailua ja havainnointia, esimerkiksi niiden, jotka tarjoavat taitojensa puolesta mallin muille. Nämä kaikki ovat vahvoja motivaatioprosesseja, jotka vaikuttavat itsetehokkuuteen ja itsetuntoon. (Welch ym., 2014, s. 8).

Myös Rickson ja kumppanit (2019) toteavat, että laulaminen ei edistä pelkästään yksilön hyvinvointia vaan auttaa myös ryhmän yhtenäistämässä. Ryhmäkulttuurin sisäistä yhtenäisyyttä ja ryhmää yhteen sitovia voimia ovat yhdessä laulamiseen liittyvä yhteinen

tarkoitus, yhteiset asenne- ja käyttäytymistavat, kehojen ja äänien yhteen toimiminen yhdistettynä jaettuun tunneilmaisuun sekä yhdessä esiintyminen voi antaa mukanaolijoille täyttymyksen, ylpeyden ja onnistumisen tunteen. (Rickson ym., 2019, s. 45).

Lindebergin (2005) tutkimukseen haastatellun Annan kokemukset laulamista musiikkiluokalla olivat myönteisiä muun muassa luokan yhtenäisyyttä ajatellen. Koulussa laulettiin paljon, ja laulaminen loi luokkaan yhteishenkeä. Anna kuvaili omaan osallisuuteen ja itseluottamukseen liittyvän kokemuksensa: ”Sen mä muistan, että siellä oli hirveän kivaa se laulaminen, että sillä opettajalla oli kaikkia kivoja ’Onko Anna täällä, lalalalaa...’ ja siihen sitten vastattiin, että ’On Anna täällä, lalalalaa...’ Ja oikein ootti, että millon se sanoo sen oman nimen, että minä saan laulaa ’On Anna täällä.’” (Lindeberg, 2005, s. 142).

Kulttuurin välittäjä

Luokkayhteisö kantaa sisällään erilaisia kulttuurisia piirteitä ja ominaisuuksia, jotka oppilaat ovat tuoneet mukanaan liittyessään osaksi kouluelämää. Kulttuurierojen ymmärtäminen ja hyväksyminen on välttämätöntä, jotta luokka toimii hyvin yhteen. Dahlström ja Teräsvirta (2012) mainitsevat musiikin yhtenä niistä taiteellisista toiminnoista, jotka sekä yhdessä että erikseen auttavat oppilaita ymmärtämään itseään sekä suvaitsemaan muita (s. 94). Laulut reflektivat kulttuuria ja tarjoavat siten mahdollisuuden ymmärtää paremmin eri kulttuureja (Millington, 2011). Nordström (1997) kirjoittaa, että kaikissa kulttuureissa ja kaikenlaisissa yhteyksissä yksin ja yhdessä laulaminen on ollut ensisijainen musiikin ilmaisumuoto. Laulua on käytetty apuna työssä, tärkeänä osana rituaaleja, terapiana, keinona saada lapset nukkumaan ja niin edelleen. Laululla on ollut myös merkittävä ei-musiikillinen tehtävä: säilyttää tietoja kulttuureissa, joissa ei ole tunnettu kirjoitustaitoa. Sanoja on helpompi muistaa, jos ne puetaan rytmiseen ja melodiseen asuun. (Nordström, 1997, s. 60).

Dialogikasvatus-yhteisö (dialogikasvatus.fi) on julkaissut laulukirjankin, johon on koottu erilaisia kulttuurisia lauluja. Kirja on suunnattu sekä perusopetukseen että varhaiskasvatukseen tukemaan lasten kulttuuri- ja katsomusdialogikasvatusta musiikin avulla. Kirjaan on valittu kappaleita eri katsomusten ja kulttuuriperinteiden juhlista. Laulujen ja niihin tehtyjen rytmisovitussovitusavustusten avulla lapset tutustuvat osallistavalla tavalla moninaiseen lauluperinteeseen ja ympärillään näkyvien katsomusten ja kulttuurien juhlaperinteisiin.

2.2. LAULUT JA LAULAMINEN OSANA KOULUTYÖTÄ

2.2.1 Laulut opetuksessa ja oppimisenprosesseissa

Laulut kieltenopetuksessa

Laulujen ja musiikin rooli ja merkitys on ollut jo pitkään luonnollinen ja hyvin yleisesti käytetty menetelmä kielten opetuksessa. Lauluilla voidaan muun muassa tukea kieliopin oppimista, sanojen ja fraasien oppimista sekä kielellistä ymmärrystä esimerkiksi vahvistamalla sanojen ja tavujen erottelukykyä. Sanojen ja fraasien oppiminen laajentaa ja syventää sanavarastoa ja mahdollisuuksia ilmaista itseään sekä ymmärtää muita. Sanojen ja fraasien oppimista tukee laulun melodiassa oleva sanarytmi ja sanojen painotustapa eli prosodia. Prosodia syntyy, kun sävelkorkeus vaihtuu eri sanojen ja tavujen kohdalla. Lapsi saa tukea kuulonvaraiselle sanojen erottelukyvylle. (Leimu, 2021, s. 78).

Busse ym. (2021) tutkivat laulujen merkitystä nimenomaan kieliopin oppimisessa toteuttamalla interventiotutkimuksen, joka sisälsi viisi oppituntia sekä kolme oppilasryhmää: kontrolliryhmä, jolle opetettiin uutta sanastoa ja kielioppia tavallisilla tunneilla, laulava ryhmä, jolle opetettiin sanastoa ja kielioppia laulujen tuella sekä puhe/lausuntaryhmä, joka oppi näitä asioita laulujen sanoja lausuen. Tulokset osoittivat, laulujen olevan potentiaalinen väline kieliopin oppimisessa.

Alisaari tutki väitöskirjassaan (2016) sitä, mikä laulamisen, laulujen kuuntelun ja laulujen sanojen rytmikkään lausumisen yhteys oli kirjoittamisen sujuvuuteen, kun sujuvuutta arvioitiin kirjoituksen sanamäärän perusteella. Tutkimuksessa oli lauluryhmät, rytmiryhmät sekä laulujen kuunteluryhmät, jotka koostuivat suomen kieltä opiskelevista. Kun sujuvuutta tarkasteltiin kokonaisuutena, tutkimuksen tulokset osoittivat, että laulaminen oli tehokkain tapa oppia: sanamäärät lisääntyivät eniten lauluryhmäläisten kirjoituksissa. Lisäksi sekä laulu- että kuunteluryhmät erosivat tilastollisesti merkitsevästi rytmiryhmistä. (Alisaari, 2016, s. 2, 3). Laulut myös tukevat muistia. Leimu (2011) viittaa yleisesti opettajien ja kielenoppijoiden kokemuksiin, joiden pohjalta voidaan sanoa, että yksinkertaisten laulujen (ja lorujen) sanat jäävät helposti mieleen. Yhteisesti tunnistettava on myös tilanne, jossa ei muista itsenäisesti koko laulua ulkoa, mutta kun joku muu alkaa laulaa sitä, siihen on helpompi yhtyä ja sanat ikään kuin tulvivat säe säkeeltä omasta muistista. Leimun (2021) mukaan laulu- ja lorumuistimme onkin loistava työkalu kielen opiskelussa. (Leimu, 2021, s. 77).

Laulut muussa opetuksessa

Laulujen ja laulamisen käyttäminen muun opetuksen yhteydessä ei ole lainkaan niin yleistä kuin kielten opetuksessa, mutta myös tätä menetelmää harjoittavia opettajia ja kouluja on ollut ja on edelleen. Esimerkiksi opettajana työskennellyt Raulamo (1986) pohti aikanaan tätä aihetta luokanopettajien näkökulmasta Tampereen yliopiston julkaisussa, jossa käsiteltiin kokonaisvaltaista oppimista. Kritisoidessaan liian mekaanista ja aikuisten näkökulmasta toteutettua kieliopin opettamista, hän muistuttaa, että hokemat ja yksinkertaiset laulut ovat tunnetusti osa lapsen omaa maailmaa ja ala-asteella lapset vielä mielellään opettelevat loruja ja riimejä ja *laulavat*. Raulamon (1986) mukaan opettajat ovat kyllä käyttäneet lauluja vaikeiden asioiden ja termien opettamisessa, mutta tämä perinne on välillä tuntunut jäävän vähälle huomiolle. Kirjoittajan näkemyksen mukaan (nk.) oppilaulujen uudelleen löytämisestä hyötyisivät eniten kielellisesti hitaasti kehittyvät lapset. (Raulamo, 1986, s. 259).

Raulamon (1986) näkemys on, että kielten lisäksi lauluista on apua myös muidenkin kouluaineiden oppimisessa. Kirjoittaja antaa lukuisia esimerkkejä erilaisista oppilauluista, jotka on todettu hyviksi käytännön koulutyössä ja jotka voivat inspiroida myös muita opettajia kehittämään lauluja opetuksen oppisisältöihin sopivaksi. Esimerkiksi sanaluokkalaulu johdattelee oppilaat oppimaan uusia termejä. Tarkoitus ei ole heti avata sisältöä vaan toistaa laulua useaan kertaan vaikkapa äidinkielen tuntien alussa ja tällä tavalla leikinomaisesti tutustuttaa oppilaat äidinkielen perustanastoon. Vasta myöhemmin näiden aluksi oudolta kuulostavien sanojen sisältöä aletaan avata oppilaille. Raulamo (1986) esittää, että opettaja voi riimitellä omia oppilaulujaan melkeinpä jokaisen oppiaineen opetukseen. Sen lisäksi, että laulut tukevat oppilasta, ne antavat myös opettajalle hyvän muistituen. Laulut opitaan ulkoa ikään kuin salaa, niitä usein laulaen. Siinä samalla ne luovat luokkaan yhteenkuuluvuuden tunnetta ja piristävät yhteistä työskentelyä. (Raulamo, 1986, s. 260, 270–271).

Raulamon esimerkkilaulut kattavat niin äidinkielen (aakkoslaulu, sanaluokkalaulu), historian ja yhteiskuntaopin (Presidenttilaulu, suomenkielinen kirjallisuus, Suomen eduskunta, liputuspäivien lauluja: Sibelius, Snellman, Kekkonen, Koivisto) kuin maantiedon (Lauluja pohjoismaista) lauluja. Laulujen sisällöt ja kielenkäyttö voivat tuntua osittain vanhentuneilta, mutta pedagoginen ajatus on nähtävillä. (Raulamo, 1986, s. 260). Alla on esiteltynä kaksi historiasta kertovaa laulua ja pedagoginen ajatus niiden taustalla. Nämä laulut

havainnollistavat sitä, miten laulujen avulla voidaan hahmottaa historiallisia kokonaisuuksia. Opettaja voi laulattaa tiettyjä lauluja oppilaillaan useiden vuosien ajan ja sitoa niiden ympärille lisää tietoa kertomalla käsillä olevasta aiheesta (Raulamo, 1986, s. 263). Tällä tavalla opetukseen ja eri teemojen ja ajanjaksojen välille rakentuu silta, joka tukee historiallisten kokonaisuuksien hahmottamista. Alla oleva Suomen eduskunnasta kertova laulu kertoo myös muuta olennaista Suomen historiasta ja se yhdistettynä esimerkiksi Johan Vilhelm Snellmanista kertovaan lauluun, muodostuu jo hyvä runko tietoineksen keräämistä varten samalta historian ajanjaksolta.

SUOMEN EDUSKUNTA (sävel: Historian laulu)

- 1. Vapaat miehet käräjillä, heimon säännöt päättivät,
sitten Ruotsin hallitsija Suomen lait määräsi.
Säädyt 300 vuotta: aatelisto, papisto, porvarit ja talonpojat
Suomen lait sääteli.*
- 2. Alkoi uusi vuosisata, Keisarilta vaadittiin eduskuntauudistusta.
Saatiin yksi kamari, yleinen ja yhtäläinen naisten äänioikeus.
Alkoi Suomen synnytys ja yhteiskunnan uudistus.*
- 3. Itsenäistä Suomen kansaa eduskunta hallitsee,
neljän vuoden vaalikausin lakejamme säätölee.
Hallitus ja presidentti aloitteita tekevät.
Presidentti vahvistaa lait, presidentti hajoittaa.*

JOHAN VILHELM SNELLMAN (sävel: historian laulu)

- 1. Autonomian ajalla suurin suomalaisemme,
Suomen kansan herättäjä, suomen kielen puoltaja
J.V.Snellman taisteli, keisariinkin vaikutti.
Suomi kesti sortokauden, hankki itsenäisyyden.*
- 2. Turun akatemiassa opiskelun aloitti.
Filosofiaa hän tutki, nuorena jo huomasi:
"Henki puuttuu kansalta, sitä täytyy kohentaa.
Sivistynyt joukko puhuu aivan turhaan ruotsia.*
- 3. Rehtorina Kuopiossa Saima-lehden perusti.
Sillä Suomen lukeneita niskasta ravisteli:
"Suomen kieli koko kansa sivistyksen kieleksi!"
Joutui epäsuosioon, ei päässyt yliopistoon.*
- 4. Keisari Aleksanteri oli vapaamielinen.
Suomen säädyt kokoontuivat, Snellman pääsi senaattiin.
Suomen kieli julistettiin myöskin virkakieleksi.
Suomi sai myös oman rahan, rupla muuttui markaksi.*

Toisessa opetuksen sisältöihin liittyvässä tutkimuksessa (Sinaga ym., 2019) esiteltiin tuloksia lasten laulujen käyttämisestä teemaoppimisessa indonesialaisessa päiväkodissa. Tulosten mukaan lasten lauluja käytettiin välittämään opetuksellisia viestejä teemaoppimisessa. Lasten lauluilla nähtiin olevan merkittävä vaikutus persoonallisuuden

kehittymiseen ja lasten onnellisemmaksi tekemiseen, kommunikointiin rohkaisemisessa ja kognitiivisen ja kielellisen kehityksen edistämässä varhaislapsuudessa. Päiväkodissa käytettyjen laulujen sanoitukset sisälsivät opetusviestejä. (Sinaga ym., 2019, s.143, 150).

Lisäksi yliopiston (silloin Washingtonin yliopistossa) opettaja ja tutkija Crowther (2012) esittelee artikkelissaan vuosien kokemustaan ja ammattitaitoaan laulujen käyttämisestä opetustarkoituksessa kandidaattivaiheen biologian opiskelijoiden luennoilla (solubiologia, eläinfysiologia ja biotekniikka). Opettajilla, jotka päättävät käyttää musiikkia kursseillaan, on useita vaihtoehtoja toteutustavoissa: laululinkkien jakaminen oppilaille tutustuttavaksi omalla ajalla, etukäteen äänitettyjen laulujen esittäminen tunnilla, laulujen esittäminen ja niistä keskusteleminen tunnin aikana ja laulujen kirjoittamisen ja esittämistehtävän antaminen opiskelijoille. Näistä vaihtoehdoista tämän tutkimuksen kannalta hedelmällisin on viimeinen vaihtoehto.

Crowtherin (2012) näkemys on, että laulut voivat olla hyödyllisiä erityisesti kahteen ongelmaan opiskelijoiden keskuudessa: sisällön väärinymmärryksissä ja tiedon eri kerrosten ymmärtämisen vaikeudessa. Opettajan etukäteen kirjoittamat laulut selittävät sisältöjä uudella tavalla, murtaen opiskelijoiden ajattelutapoja ja rakentaen uusia, sekä järjestämällä tietoa selkeämpään muotoon. Laulujen kirjoittamistehtävällä on vastaavanlaisia hyötyjä: se pakottaa opiskelijat työskentelemään siten, että he muotoilevat sisällöt toistuvasti omille sanoilleen ja järjestävät tiedon musiikilliseen muotoon. Crowther (2012) esittää kaksi käytännön esimerkkiä laulujen valjastamisesta tieteellisen sisällön käyttöön: kun hänen työtoverinsa oli valittanut, että monet opiskelijat eivät kykene sisäistämään eroa genotyypin ja fenotyypin välillä, Crowther kirjoitti ja esitti laulun, jossa laulettiin: *“Genotype, ooh... It's the genes you possess—nothing more, nothing less! Versus phenotype, ooh... Your appearance and health and reproductive success!”*.

Toisessa tapauksessa neljä hänen entistä solubiologian opiskelijaansa summasivat tutkijoiden (Brady, Lasek, Allen, 1982, Fast axonal transport in extruded axoplasm from squid giant axon) tekemän tutkimuksen kalmarin axoneissa tapahtuvasta siirtymästä ja tekivät siitä laulun *“Your Axon Is a Wonderland”*, joka oli muunnelma vuoden 2002 John Mayerin hitistä *“Your Body Is a Wonderland”*. Opiskelijoiden versio alkoi sanoilla *“They've got the giant axon/ It has no membrane on/ And one thing that's left to do/ Discover that the particles move...”*, jotka esittelevät koeasetelman, kun taas laulun seuraavat sanat esittävät

tutkimuksen ydinaiheeseen eli siirtymiseen. Crowtherin (2012) mukaan opiskelijat voivat viedä tällaiset laulujen muodossa olevat viestit mukanaan ja hyräillä niitä yhä uudestaan.

Millington (2011) kuvailee laulujen käytännöllisyyttä ja toimivuutta opetusmenetelmänä nostamalla esiin sen, miten opettaja voi käyttää lauluja hyvinkin vaikuttavasti, vaikka hänellä olisi pienet resurssit. Myöskään oppilasryhmän koko ei ole este, sillä lauluja voidaan opettaa kaiken kokoisille ryhmille. (Millington, 2011, s. 134). Kun opettaja käyttää lauluja opetustilanteessa, hänen mahdollisuutensa toistaa opittavia asioita laulamista varioimalla ovat hyvät. Puheen rytmiä voidaan muuttaa eli lauluja voidaan laulaa hitaasti ja nopeasti ja myös äänenvoimakkuudella voidaan leikkiä. Myös äänen korkeutta voidaan säädellä ja kiinnittää huomiota intonaatioon eli äänen korkeuden vaihteluun sanojen, fraasien ja lauseiden sisällä. (Leimu, 2021, s. 60).

2.2.2 Laulut kouluarjessa ja kasvamisen prosesseissa

Arvojen välittäminen

Keray Dincel (2017) teki analyysin lastenlaulujen sisältämistä arvoista. Tutkimuksessa analysoitiin yhteensä 59 finaaliin päässyttä laulua kilpailussa Popular Children's Song Competition, jonka organisoivat turkkilainen radio yhtiö. Tutkija käytti analyysin pohjana Schwartzin (1992) kehittämää teoriaa, jossa universaalit arvot on jaettu 11 motivaatio tyyppiin, joiden alle taas lukeutuu yhteensä 56 arvoa. Tutkimuksen analyysin pohjalta nousi esille seuraavat motivaatio tyypit (motivational types): saavutukset, nautinto, virike/stimulaatio, itseohjautuvuus, universalismi, hyväntahtoisuus, yhdenmukaisuus ja turvallisuus. Kaikista korostuneimmat ja näkyvimmat arvot näiden motivaatiotyyppien alla olivat maailmanrauha, kaunis maailma, luonnosta huolehtiminen, elämästä nauttiminen ja luonnon kanssa yhdistyminen. (Keray Dincel, 2017, s. 64). Esimerkiksi universalismin alle lukeutui sellaisia lauluja kuin *Protect the world from evil*, *The flags of peace*, *Children live happily*, *The future should not be darkened*, *The voice of nature surrounds all around*.

Keray Dincel (2017) kirjoittaa, että on kiistämätöntä, että laulut vaikuttavat muun muassa musikaalisuuden kehittymiseen ja vieraiden kielten oppimiseen, mutta laulujen rooli ei rajoitu vain näihin kahteen. Laulujen toinen tärkeä tehtävä on olla aktiivinen osa lasten elämää ja toimia arvojen välittäjänä. Ne opettavat kansallisia arvoja ja yhteiskunnallisia sääntöjä, vaikuttavat persoonallisuuden kehittymiseen, tekevät lapsista onnellisimpia, edistävät

kommunikointia ihmissuhteissa ja erityisesti edistävät kognitiivista ja kielellistä kehitystä varhaislapsuudessa. Lastenlaulut, jotka ovat osa melkein jokaista hetkeä lasten elämässä, ovat tärkeässä roolissa arvojen siirtämisessä lapsille. (Keray Dincel, 2017, s. 64, 65).

Rutiinien luominen ja ylläpito sekä opetuksen hengittävyys ja vaihtelu

Tärkeitä huomioita Millingtonilta (2011) ovat se, että laulaminen yleisopetuksen luokassa toimii hyvänä vastapainona tiedolliselle opetukselle, ja se, että laulujen laulaminen tuo vaihtelua myös luokan päivittäisiin rutiineihin ja opetussuunnitelmaan. Olennainen seikka on myös se, että useimmat lapset nauttivat laulamista yhdessä. Mitä tulee varsinaiseen oppimiseen, laulujen avulla tuotu vaihtelu tiedolliseen opetukseen, voi auttaa heitä ylläpitämään opiskelumotivaatiota ja yltämään siten parempiin oppimissuorituksiin.

Myös Leimu (2021) kirjoittaa varhennetun kielenopetuksen yhteydessä rutiineista ja tutuista toimintamalleista, jotka ovat tärkeitä lapsille. Oppilaat nauttivat, kokevat olonsa levolliseksi ja myös luottavat itseensä oppijoina, kun luokassa tietyt rutiinit toistuvat ja he tietävät mitä on tulossa. Kun tietyt asiat toistuvat samankaltaisina, oppilailla on myös valmiutta ottaa vastaan uutta ja vierasta. Kirjoittajan mukaan myös ylempien luokkien oppilaat nauttivat siitä, kun tunnin alussa otetaan jo vaikkapa ykkös- tai kakkosluokalta asti tuttu aloituslaulu. Ja lapset osaavat myös muistuttaa, jos opettaja jostain syystä unohtaa tämän rutiinin. Usein aikuiset luulevat virheellisesti, että oppilaille tulee antaa vaihtelua enemmän kuin mitä he todellisuudessa kaipaavat. Tutut aloituslaulut aloitustervehdyksineen toimivat myös keinona saada kaikki mukaan ja oppilaiden huomion herättäjinä sekä merkinä siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu. (Leimu, 2021, s. 65).

Tunteiden käsittely ja kokeminen käytännössä laulujen avulla

Kopman (2019) on käsitellyt artikkelissaan tunneällyn kehittämistä lastenlaulujen avulla. Monipuolinen tunteita käsittelevien laulujen laulaminen on yksi tapa vahvistaa lasten tunneälyä. Tietyntyyppisten laulujen avulla voidaan laajentaa lasten käsitystä siitä tunteiden kirjosta, joka on osa meidän kaikkien elämää. Tällaisilla lauluilla voidaan edistää lasten kasvua, ajatuksen joustavuutta, vaalia empatiaa ja edistää ymmärrystä vertaisten kesken. Lisäksi tällaisten laulujen laulaminen yhdessä voi herättää merkityksellisiä keskusteluja siitä, miksi lapset tuntevat tunteitaan, mikä tunteiden tarkoitus on, ja kuinka omien tunteiden ymmärtäminen auttaa kehittämään sosiaalisia suhteita.

3. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoitus on tehdä näkyvämmäksi opetusmenetelmä ja ilmiö, jota ei ole juurikaan tutkittu aikaisemmassa tutkimuksessa ja joka on jäänyt myös kasvatuksen kentällä vähemmälle huomiolle. Siitä huolimatta, että se on ilmiselvästi jo olemassa oleva ja opettajien käyttämä menetelmä. Näkyväksi tekeminen edellyttää tiedon keräämistä opettajien tavoista käyttää menetelmää ja syistä menetelmän valinnalle sekä ilmiön jäsentämistä näiden tietojen pohjalta. Tutkimuskysymys on:

Miten ja miksi steinerkoulujen opettajat käyttävät lauluja ja laulamista opetuksessa ja kouluarjessa?

3.1. TUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAPA

Tämä laadullinen tutkimus tehtiin teorialähtöisesti ja haastattelukysymykset ja aineiston analyysi perustuivat kerätylle ja kootulle teorialähtöiselle. Toisaalta haastatteluihin ryhdyttäessä teoriaosuudesta puuttui yksityiskohtia ja selkeyttä kokonaisuutena. Alustavan analyysin jälkeen aineistosta nousseet teemat vaikuttivat teoriaan selkeyttävästi ja tarkentavasti, muun muassa joidenkin kohtien poisjäämisenä. Tutkimuksen kannalta suurin haaste olikin nimenomaan puute tutkimustiedosta, joka olisi kohdistunut juuri lauluihin opetus- ja kasvatukseen. Tämä toi haasteita teorian kokoamiselle ennen empiirisen aineiston keräämistä ja vasta aineiston alustava teemoittelu kirkasti teoriaosuuden lopullisen sisällön ja muodon.

Kaikki haastateltavat olivat steinerkoulujen opettajia: kolme luokanopettajaa, yksi aineenopettaja. Tutkimuksen alkuperäinen tavoite ei ollut tutkia nimenomaan steinerkoulun opettajia, mutta aiheen kannalta oli todennäköisempää saada vastauksia kysymyksiin nimenomaan steinerpedagogeilta, sillä laulut ovat tunnetusti merkittävä osa steinerkoulujen arkea. Haastatteluihin osallistuneet opettajat saivat tiedon tutkimuksesta joko suoraan tutkimusentekijältä tai eri kouluille lähetetystä haastattelupyynnöstä. Opettajista kaikki

olivat käyttäneet lauluja opetuksessa vuosia tai vuosikymmeniä ja olivat motivoituneita jakamaan tietoaan ja kokemustaan tutkimuksen hyväksi.

3.2. AINEISTON HANKINTA

Aineiston keruu tapahtui yksilöhaastatteluina. Haastattelut äänitettiin puhelimen tallennusohjelmalla tai videoitiin tietokoneella. Kaikki haastateltavat vastasivat etukäteen muotoiltuihin kysymyksiin. Kysymysten esittämisjärjestys vaihteli sen mukaan, miten haastattelutilanteet luontaisesti etenivät. Valmiiden kysymysten lisäksi haastatteluihin kuului etukäteen valmisteltu käsitelista tutkimukseen liittyvistä teemoista (kuten tunteiden käsittely), jotka luettiin haastateltaville tai he saivat itseksensä lukea ne, riippuen tilanteen etenemisestä. Teemoja ei avattu etukäteen sen tarkemmin vaan haastateltavat saivat vastata niihin vapaasti ja spontaanisti sen mukaan, mitä ajatuksia käsitteet herättivät heissä. Jotta heidän ajatuksensa ja huomionsa olisi jo tutkimuksen aiheessa, käsitelista annettiin nähtäväksi vasta valmiiden kysymysten jälkeen.

Eskola ja Suoranta (1998) kirjoittavat, että haastattelun idea on selvittää, mitä jollakulla on mielessään ja perusmuodossaan se on eräänlaista keskustelua, joka on kuitenkin tutkijan aloittamaa ja tapahtuu hänen johdattelemanaan. Perinteisen kysymys-vastaus-haastattelun sijaan nykyään suositaan yhä enemmän haastatteluja, joissa ote on keskustelevampi. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 86). Tähän tämänkin tutkimuksen haastatteluote perustui. Paino tosin oli siinä, että haastateltavat kertoivat ja haastattelija kuunteli. Tarkoitus oli antaa mahdollisimman paljon tilaa haastateltaville ja välttää liiallista mielipiteiden ja kommenttien esittämistä haastattelijan puolelta.

Kuten Eskola ja Suoranta (1998) kirjoittavat haastattelutilanteessa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa, sillä kyse on normaalista elämästä, jossa vaikuttavat normaalit fyysiset, sosiaaliset ja kommunikaatioon liittyvät seikat. (Eskola & Suoranta, 1998, s. 86). Tässä tutkimuksessa pyrkimys oli minimoida näitä vaikutuksia, sillä jos haastattelija ilmaisee paljon omia mielipiteitään, se saattaa muuttaa haastattelun kulkua ja sisältöä merkittävästi ja vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Viestintä koostuikin siis nyökkäyksistä, ilmeistä ja muista nonverbaalisista ilmaisutavoista paitsi silloin kun haastateltavat näyttivät odottavan voimakkaampaa reaktiota tai vuorovaikutusta. Tällöin viestintää täydensivät lisäkysymykset tai muut kommentit, joustavasti myös mielipiteet. Haastatteluiden aikana tarkentavia

kysymyksiä oli vaihtelevasti. Toisten haastatteluiden kohdalla tarve lisäkysymyksille oli suurempi kuin toisissa. Vaikka haastattelumateriaalia kertyi paljon, kertyi niistä tutkimuksen kannalta hyvä ja kattava materiaali haastateltavien näkemyksistä ja kokemuksista.

Viime kädessä pyrkimys oli löytää tasapaino keskustelevan otteen ja haastattelemisen välille, jotta tilanne olisi ammattimainen, mutta kuitenkin inhimillinen kohtaaminen kahden ihmisen välillä. Tarkoitus oli saada haastateltavien luottamus tutkimuksen tekijänä, mutta myös ihmisenä, joka pyrkii aidosti kirjaamaan heidän näkemyksensä ja kokemuksensa. Vaikka tutkimuksenteossa pyritään objektiivisuuteen ja havaintojen tarkkuuteen, on kyse aina tasapainoilusta näiden kahden asian välillä, objektiivisuuden ja subjektiivisuuden.

3.3. AINEISTON ANALYYSI

Käytännössä aineiston analysointi tapahtui jo litterointivaiheessa alleviivaamalla ja kirjaamalla ylös koottuun teoriaan ja tutkimustietoon liittyviä teemoja. Materiaalia kertyi sen verran paljon, että kokonaisuuden hahmottamisen kannalta tämä oli välttämätöntä. Tällä tavalla aineistosta muodostui parempi kokonaiskuva ja yhteys teoriaan oli selkeämpi. Pääteemat tulivatkin nopeasti selviksi. Tästä huolimatta aineiston sisältöä oli hyvin haastavaa jäsenellä, sillä haastateltavien kertomukset olivat polveilevia ja ne pitivät sisällään paljon syviä merkityksiä, joissa ajattelu ja arvot kerrostuivat.

Alustavan teemoittelun pohjalta rakentui tutkimustulosten (luku 4) runko ja materiaalin tarkempi analyysi ja rakentaminen varsinaiseksi tutkimustekstiksi. Neljästä yksilöhaastattelusta kertyi yhteensä noin viisi tuntia äänitys- ja videomateriaalia ja sanatarkasti litteroitua aineistoa oli 30 sivua. Haastatteluista kaksi toteutettiin etäyhteydellä ja kaksi kasvotusten. Sekä haastattelut että litteroinnit toteutti tutkimusentekijä.

4. TUTKIMUKSEN TULOKSET

4.1. LAULAMISEN MONET PUOLET

4.1.1 Opettajien antamat merkitykset

Opettaja A:n mukaan laulaminen on olennainen osa koulutyötä, kattaen kaiken luokkatyöskentelystä kollegiaaliseen työskentelyyn. Myös muut opettajat näkivät laulamisen merkittävänä osana työtään. Opettaja D kiteytti:

”En tiedä pystyisinkö edes olemaan opettaja, jos en laulais. Mie en haluais olla tässä, jos en mie vois tehdä sitä.”

Opettaja C puolestaan avasi laulamisen merkitystä kertomalla, miten laulamisesta tulee ”hirveen hyvä olo” ja ”sellanen valoisa ja kevyt olo”. Hänen mukaansa on ihanaa, että hänen koulussaan lauletaan joka päivä, useasti ja koko ajan. Hyvä olo tulee myös siitä, että lapset kuulevat kaikkien laulavan. Kyseisellä opettajalla oli itsellä nuoruudessaan kova laulukammo, mutta sittemmin se on väistynyt harjoittelun avulla ja ymmärtämällä, että ihmiskansat ovat laulaneet kautta aikojen. Laulaminen on myös tapa olla. Ihminen on läsnä oleva ja auki ja laulaminen jotenkin ”tuo tähän”. Opettajan mukaan lauluäänellä voi myös laulaa värejä.

Opettaja B nosti esille myös lauluperinteen siirtämisen oppilaille ja sen, miten tärkeää opettajan esimerkki on. Opettaja toimii esimerkkinä siitä, miten laulaminen voi olla luontevaa ja miten laulaminen ylipäätään tapahtuu (esimerkiksi lauluasennon oppiminen opettajaa jäljittelemällä). Opettaja on tavallaan se henkilö, joka esimerkillään rohkaisee oppilaitakin laulun maailmaan ja nimenomaan laulamalla itse oppilaiden kanssa eikä vain soittamalla lauluja jostain. Opettaja B selitti näkemystään vertaamalla laulua mereen: meri ulottuu kaikkialle maailmaan. Moni kavahtaa sitä ja pysyy aina poissa vedestä kutsuen muitakin kanssaan katselemaan merta kaukaa. Mutta kun yksikin juoksee veteen ja huutaa muille ”Tulkaa! Tää on hauskaa! Kattokaa miten hauskaa mulla on!”, ja aikansa roiskii ja pärskii ja heiluttelee vettä ympäriinsä, rannalla olijat varmasti liittyvät mukaan jossain vaiheessa. Opettajalla on mahdollisuus olla tämä yksi henkilö, joka kutsuu muita laulamaan ja mahdollistaa sen, että laulamisesta voisi jäädä oppilaille pysyvä voimavara vielä senkin jälkeen, kun opettaja ei ole enää näyttämässä esimerkkiä. Opettaja B:n mukaan juuri tämä on se asia, mistä hän välittää eniten:

”Että ei vaan se hetki, kun minä oon siinä. Ja siks mun täytyy uskaltaa, vaikka se on ihan hirveetä joskus ja en aina tykkää siitä. (...) Et se voi olla ihan hirveetä ja noloo ja mä laulan ihan väärin ja laulu menee liian korkeella ja matalalla.

Mutta kuitenkin se on lievää siihen verrattuna, et mä oon heidät vienyt, opettanut siihen, että se on ihan normaalia kävästä täällä meressä ja se ei oo pelottavaa. Ja niin se on, että kun ajattelee, että mistä ne jäis osattomaksi jos mä opetan heille, että ei tonne tarvi mennä ja ei sitä kannata tehdä.”

Vaikka opettajan haluamat tulokset eivät ole heti näkyvillä vaan ehkä vasta pitkän ajan päästä, on opettajan esimerkki merkityksellinen.

4.1.2 Tunteet

Tunteiden käsittely oli teema, josta kaikilla opettajilla oli sanottavaa. Opettaja A nosti esille sen, kuinka lapsilla on aika usein jonkinlaista kinaa keskenään. Kinaa syntyy välitunnilla tai sitten se voi olla jotain pitkäaikaisempaa erimielisyyttä tai hankauksia oppilaiden välillä, joita yritetään hoitaa sovittelemalla ynnä muuta. Mutta siitä huolimatta ”se aina välillä pulpahtaa sieltä se kina” ja se vaikuttaa sitten koko luokan työrauhaan tai vähintään ilmapiiriin.

”Niin semmoseen hetkeen voi esimerkiksi laulu tehdä hyvää. Sillä on hyvää tekevä vaikutus.”

Opettaja B oli myös sitä mieltä, että laulut sopivat tunteiden käsittelyyn. Hän tosin lähestyi asiaa ennemmin tunteiden kokemisen kautta. Hän kertoi laulavansa eri ikäisten oppilaiden kanssa hieman erilaisia lauluja. Alemmilla luokilla on esimerkiksi kansanlaulut ja esimerkiksi viidennellä luokalla voidaan laulaa jo kaihoisampia lauluja kuten venäläistä alkuperää oleva Uralin pihlaja tai Soi vienosti murheeni soitto. Toiset laulut herättävät ilon tai suruntunteita ja sitten tällaiset kaihoiset laulut voivat herättää toisenlaisia ”hienoja, syviä” tunteita. Opettajan mukaan joillekin oppilaille nämä tilanteet voivat olla jopa ainoita tilanteita, joissa tällaisia tunteita tai asioita ilmaistaan. Musiikissa voidaan myös käyttää sellaisia sanoja ja ilmaisuja, joita ei muussa arjessa osattaisi käyttää. Ja sellaisten asioiden laulaminen ikään kuin vapauttaa oppilaan siitä, että hän itse omin sanoin ilmaisisi asioita, joiden ilmaisu muuten tuntuu hankalalta tai epämukavalta. Oppilas voi hetkeksi mennä johonkin rooliin ja kokea sen, mistä laulu kertoo ja todeta sitten ”enhän mä tätä sanonut, ku tässä laulussa nyt on tämmöset sanat.” Laulut voivat ikään kuin normalisoida tunteita ja asioita ja mahdollisesti viedä sitä myös muuhun arkeen.

Opettaja B:n mukaan konfliktitilanteitakin hänen mukaansa voi käsitellä lauluilla, mutta ei liian suoraan kohdistuen laulun suoraan johonkin tiettyyn tilanteeseen tai tiettyyn oppilaaseen. Tärkeää on se, että lapsilla on tieto siitä, että opettaja laulaisi laulut heidän kanssaan joka tapauksessa, mutta ei tietoa siitä, jos opettaja onkin samanaikaisesti sisällyttänyt sinne jotakin sellaista, mikä liittyy johonkin aiemmin oppilaiden välillä tai koulussa tapahtuneeseen.

Opettaja C puolestaan nosti esille autistisen oppilaansa, joka vasta opettelee kieltä ja sanavarastoa, eikä välttämättä edes ymmärrä mitä hän laulaa tai puhuu. Muun muassa tätä oppilasta ajatellen opettaja on laulanut oppilaidensa kanssa lauluja, joilla opitaan sanoja tunteille kuten esimerkiksi ystävänpäivänä laulua "Ole ystävä minulle", jossa laulaja kysyy "...rakastatko minua?":

"Eli mikä on ystävä? Mitä tarkoittaa rakkaus? (...) Ja sit me yhdessä lauletaan (Ole ystävä minulle). Ja sit mä kuulen, et mun ekaluokkalainen on kysynyt tokaluokkalaiselta pojalta, että "rakastutaanko?", ja poika on sitten opettajaltaan kysynyt, että mitä minä tähän vastaan, ja opettaja "Kyllä, rakastutaan vaan.". Eli käsitteitä ja sit esim autismikirjossa ei välttämättä se tunteiden ilmaisu tai minuus ole siellä, että pystyis ilmaisemaan, että mitä minä tunnen tai mitkä on ne tarpeet. Eli laulujen kautta pystyy ilmaisemaan tai ymmärtämään."

Opettaja D korosti laulujen hyvää tekevää vaikutusta oppilaille ja koko ryhmälle. Ensinnäkin yhdessä laulaminen on "yhteisen sävelen etsintää". Kun oppilaat laulavat vuosia yhdessä, se luo luokkaan sellaista yhteishenkeä, joka kantaa koko ryhmää. Yhdessä laulaminen tekee yhteiselosta rikkaampaa, kevyempää ja luonnollisempaa. Toiseksi laulaminen herättää hyviä tunteita ja rakkautta. Se tuo hyvää mieltä, on vapauttavaa ja sallii herkkyyden ja paljaana olemisen. Lauluista välittyvät kauneus, riemu, ilo ja hyvyys. Tällainen kauneuden kokemus yhdessä koettuna ei voi koskaan tuottaa mitään pahaa. Päinvastoin se "jotenkin puhdistaa sitä sielua ja sydäntä". Tällaiselta pohjalta voidaan myös ehkäistä kiusaamista. Kiusaaminen vähenee huomattavasti, kun kaikki lapset laulavat.

Laulaminen on siis tarpeellista tunne-elämän tasapainon sekä hyvän kokemuksen kannalta. Oppilaat ryhtyvät opiskelemaan eri mielellä, kun he ovat ensin laulaneet.

Jos on ollut kiusallisia tilanteita tai joku oppilas on ollut huonolla tuulella, niin luultavasti laulamisen jälkeen olo on toinen. Erityisesti pienten oppilaiden kanssa laulamisen vaikutukset ovat välittömämpiä ja riemun saa syntymään saman tien.

4.1.3 Yhdessä laulamisen merkitys

Yhdessä laulamista opettajat kommentoivat seuraavasti. Opettaja A nosti esille steinerpedagogiikan, jonka olennainen piirre on yhteen tuleminen ja yhdessä toimiminen. Opettajan mukaan yhdessä laulamissa on kyse todella isosta ja vahvasta sosiaalisesta aspektista. Siinä kuunnellaan toisia, mutta kuitenkin niin, että jokainen kantaa myös ”sen oman tehtävän siinä yhteisessä äänessä”, joka luokkaan luodaan. Laulaminen lähtee myös luottamuksesta ryhmän ja yksilön välillä. Luokka kohtaa sekä ryhmänä että yksilöinä erilaisia vaihteita kuten poikien äänenmurros tai murrosiässä tulevat erillisyyden ja erilaisuuden kokemukset sekä pohdinnat siitä, hyväksyvätkö muut sellaisena kuin on. Nämä tilanteet voivat sammuttaa laulamisen ilon ja halun ennen mielelläänkin laulavilta oppilailta. Yhdessä laulaminen jo ensimmäiseltä luokalta asti on yksi keino kasvattaa ryhmää yhdessä toimivaksi, jotta ryhmähenki kannattelisi myös vaikeissa vaiheissa. Ryhmässä vallitsevan hiljaisen luottamuksen, että kaikki ovat samassa tilanteessa ja siitä päästään eteenpäin, myötä hetkellisten ”notkahdusten” jälkeen laulaminen voi jälleen nousta eloon luokassa.

Opettaja B puolestaan nosti esille sen, miten yhdessä laulamiseen mahtuu monenlaista laulamista ja jo pelkkä yhdessä tekeminen voi olla voimauttavaa. Oppilaista osa saattaa olla mukana hyvin passiivisesti, mutta mielikuva siitä, että laulu tehtiin yhdessä ja siinä onnistuttiin, oli oma osuus mikä hyvänsä, voi olla voimauttavaa. Opettaja B:n sanoin:

”Et se on se harjotus mikä me tehtiin ja sitä ei saa kirveelläkään meistä pois ja se on tosi hieno juttu!”.

Myös opettaja D korostaa, että laulaminen tapahtuu nimenomaan yhdessä, suhteessa muihin ja se myös vahvistaa itseluottamusta:

”Se on ihan selvä, että se kasvattaa itseluottamusta ihan valtavasti. Pelkästään se, että laulaa mukana. Ei tarvi laulaa yksin. Se, että laulaa mukana. Ja mitä enempi sitten rohkenee sitä ääntään tuoda esim sitten kun mennään eriaänisyteen, niin se on aina porras uuteen.”

Opettaja B toi vielä esille tilanteet, joissa luokka kaipaa ryhmäytymistä:

”Mä oon paljon tullut kesken kaiken niinku sijaisena ja ottanut luokkia, joista on joku lähtenyt vaikka äitiyslomalle. Siinä usein tarvitaan semmosta tiettyä kokoomista tai eheyttämistä, ja mulla on ollut siihen vain kaksi avainta: huumori ja musiikki.”

Opettajat kertoivat laulavansa myös keskenään luodakseen yhteisöllisyyttä aikuisten välille ja oppiakseen uusia lauluja. Näissä kokoontumisissa laulamisen ei tarvitse olla samalla tavalla pedagogista kuin oppilaiden kanssa.

4.1.4 Kulttuuri ja katsomukset

Kulttuuriin ja katsomuksiin liittyen opettajat esittivät seuraavia näkemyksiä. Opettaja A nosti esiin kielten opetuksen väylänä ottaa esille kulttuurisia ja katsomuksellisia seikkoja. Opettaja voisi esimerkiksi rakentaa sellaisen opetuskokonaisuuden, jossa laulettaisiin vuodenvuorokierroksen mukaisesti (esim. eri katsomusten juhlapyhät) lauluja jokaisesta katsomuksesta. Kokonaisuuden voisi toteuttaa esimerkiksi seiska- ja kasiluokalla, kun opetuksessa aletaan muutenkin suuntaamaan kohti maailmaa ja aiheina ovat muun muassa löytöretket ja teollinen vallankumous. Kokonaisuus tulisi kuitenkin toteuttaa huolella ja harkiten, laulut tarkasti valiten ja kaikki katsomukset tasapuolisesti esitellen. Opettaja näki tällaisen kokonaisuuden myös opetussuunnitelman kannalta hyvänä sekä ennen kaikkea se palvelisi oppilaita.

Myös opettaja D nosti esille kielet kulttuurin välittäjinä ja kertoi laulaneensa edellisen luokkansa kanssa lauluja eri maista jopa kuudellatoista kielellä (suomi, ruotsi, englanti, saksa, ranska, venäjä, kreikka, japani, italia, espanja, kroatia, karjala, irokeesi, heprea, latina, yksi Afrikan kieli). Esimerkiksi irokeesinkielisiä lauluja hän kuvaili yksinkertaisiksi yhdenfraasin lauluiksi, jotka ovat hyvin meditatiivisia ja kauniita. Näitä lauluja hän on käyttänyt uskontotuntien alussa ja joskus myös muilla tunneilla, jotta myös muutamat et-oppilaat saivat oppia niitä. Lisäksi opettaja voi laulaa paljon eri kulttuurien lauluja ja sillä tavalla auttaa hyväksymään muita kulttuureja ja kansoja. Esimerkiksi historian tai maantiedon tunnilla, kun käsitellään eri maita ja maanosia, opettaja voi joko näyttää tai taitojensa mukaan itse laulaa oppilaiden kanssa lauluja eri kulttuureista. Eri kulttuureja voi

tuoda esille myös kotimaan sisällä: opettaja oli laulanut luokkansa kanssa lappalaista laulua ”Outa maita ja auvikoita” (?) sekä kaikulauluna että kaanonissa (tarkista termi). Laulut eri kulttuureista voivat myös herättää mielenkiinnon niitä kohtaan, kuten opettaja D sanoi:

O: ”Maailma on yhteinen! Joo, ja sit tulee jopa se, että tossa kun ne keskustelee, niin ne haluaisi löytää lisää semmosta musiikkia, tai jopa että ne haluais mennä sinne maahan” (...) ”Herää semmonen sisäinen halu löytää enemmän ja liittyä, *liittyä* niihin (kulttuureihin ja ihmisiin).” (...) Kaikki kansat ovat mielenkiintoisia ja samalla viivalla.”

4.1.5 Rutiini ja vaihtelu

Laulut ja laulamisen pystyi opettajien mukaan liittämään myös rutiineihin ja vaihteluun kouluarjessa. Opettaja B selitti, miten hänen tunnillaan lauluja käytetään rutiinien ylläpitämiseen ja arjen rytmittämiseen. Aamunavauksessa oppilaat jäivät paikoilleen seisomaan ja opettajan johdolla lauletaan kulloinkin menossa olevat laulut esimerkiksi joulun aikaan sopivia lauluja. Opettajan kokemus on ollut, että tunnin aloittaminen laululla on hyvä tapa koota oppilaat yhteen, kun jokainen on tullut kouluun hieman erilaisesta tilanteesta: kuka on pyörinyt pihalla jo puoli tuntia, kuka juossut myöhästyneenä kouluun.

”Noustaan hetkeksi tähän, ja nyt on tämä. Ja ne tietää jo et sen kappaleen jälkeen pitää jäädä siihen. Ja sit ”olkaa hyvä, noniin..”, ja sit me niinku alotellaan. Se on vähän niinku tunnari, semmonen siirtymisjuttu.”

Opettaja B totesi monen opettajan käyttävän lauluja nimenomaan tunnin ja arjen jäsentämiseen. Laulujen avulla siirrytään vaiheesta ja toiminnasta toiseen tunnin sisällä ja päivän aikana. Laulut auttavat oppimista ja selkeyttävät tilannetta. Opettaja D oli samoilla linjoilla:

”Siis laulu rauhottaa jos on rauhatonta. Sie voit ottaa pienen laulun. Sä saat kaikki siihen kokoon ja sen jälkeen alat asian.”

Hänen luokkansa rutiineihin kuului aamuisin kaksi tai kolmekin laulua, aamuruno ja ehkä jokin toinen aiheeseen liittyvä runo. Järjestys toistui aina samana ja samat laulut ja runot pysyivät kuukauden ajan, kunnes kaikki lapset pysyivät mukana. Kun laulut sitten myöhemmin vaihtuivat, oppilaat odottivat jo innolla mitä sieltä tulisi tällä kertaa. Opettaja D

toi esille myös hengittävyden oppitunnin, koulupäivän ja kouluviikon sisällä. Hänen mukaansa laulaminen tuntien alussa ja joskus kesken tunninkin tuo hengittävyyttä opetukseen. Toisaalta hän huomautti, että lauluja ei saa olla myöskään liikaa tai sellaisissa kohdissa, joihin ne eivät sovi. Tämän opettaja oppii vähitellen kokemuksen myötä aistimaan. Opetuksen hengittävyden rinnalle hän nosti vielä sielullisen vaihtelun. Tämän sai aikaan musiikillisella vaihtelulla kuten vaihtelemalla legaton ja staccaton välillä ja leikkimällä äänellä lasten taitotason mukaan. Tällainen vaihtelu herätti myös kuuntelua ja keskittymistä oppilaissa.

4.1.6 Haasteet ja kehittyminen

Haastatteluissa nousi esille myös haasteita liittyen sekä oppilaiden että opettajan laulamiseen. Haasteeksi voi nousta esimerkiksi opettajan oma epävarmuus tai valmistautumattomuus. Toisaalta opettajat voivat aktiivisesti kehittää itseään ja ylittää haasteet. Oppilaiden haasteista toistuvasti esimerkiksi nostettiin murrosikä ja erityisesti poikien äänenmurros, joka muuttaa ääntä ja vaatii opettajalta erityistä hienotunteisuutta ja viisautta. Opettaja D oli huomionnut poikia ottamalla yhteislauluun mukaan osuudet aläänille (basso, tenori), ja tilaisuuden tullen pyrkinyt vahvistamaan poikien itseluottamusta näistä heidän ”mahtavan matalista ja möreistä” äänistään. Haastavaa oli myös muuten oppilaiden yksilöllisyyden huomioiminen, kuten asian ilmaisee opettaja A:

”Siinä saa opettaja olla tosi herkkänä, että oppii tuntemaan lapset ja nuoret, et keltä voi vaatia mitään. Ketä kannattaa rohkaista, ketä kannattaa houkutella, ketä pitää oikein vetää sieltä itsestä ulospäin. Ja kuka pitää jättää rauhaan.”

Valmistautumattomuuden nosti esille opettaja A, joka painotti, että opettajan täytyy tuntea käyttämänsä laulumateriaali. Laulut on treenattava niin, että ne tulevat selkärangasta. Valmistautumattomana ei saa mennä luokkaan. Opettaja A:n näkemys perustui hänen omaan kokemukseensa huonosta valmistautumisesta. Toisaalta hän myös näki, että opettajan täytyy olla armollinen itselleen.

”Tietenkään en ensimmäisenä vuonna jotain laulua käyttäessä osannut sitä niin hyvin ku tänä vuonna osaan. Itselle pitää olla armollinen, mut et ei saa mennä valmistautumattomana.”

Opettajan epävarmuus nousi esille opettajien B ja C puheissa. Opettaja B kertoi, kuinka vaikeaa laulaminen joskus on. Oman luokan edessä hän ei sanojensa mukaan välittänyt niin paljon, mutta esimerkiksi jonkin vieraan yläluokan edessä laulaminen on joskus kauheaa.

”Sanotaan vaikka seiska kasit, jotka istuu siellä tällä lailla kädet puuskassa ja kattoo et mitä tää yrittää tehdä (...) Ja mä joudun todella laulamaan pitkät ajat yksin, ilman et kukaan osaa. Ne ei millään opi sitä, ku ne ei niinku laula siinä mukana. Ja sitten mä alan ja teen sen niin et tässä ei oo yhtään mitään ja se menee näin. Et mä tavallaan feikkaan luontevaa, kunnes se on luontevaa. (...) Ihan hirveetä, mut mä laulan vaan.”

Opettaja C kertoi nuoruuden aikaisesta ”jäättävästä laulukammostaan”, jonka hän kuitenkin harjoittelemalla ja suhtautumistaan muuttamalla onnistui selättämään. Tässä auttoi sen tiedostaminen, että kaikki kansat ovat laulaneet kautta aikojen. Molempien opettajien puheista voi havaita halun kehittyä sekä ihmisenä että ammatillisesti, kuten myös opettaja A:n, joka mainitsi sen, miten laulut opitaan vähitellen vuosien kuluessa.

Opettajan kehittyminen nousi enemmän esille opettajien A ja D puheissa. Opettaja A totesi, että steinerpedagogisissa opettajankokouksissa lauletaan paljon ja opetellaan uusia lauluja. Hän itse koki olevansa vielä oppijan roolissa verrattuna muihin opettajiin. Opettaja D totesi oman äänen olevan aina haaste, mutta nosti esille myös armollisuuden ja sen, että opettaja ei vaadi heti liian paljon itseltään vaan etenee vähitellen. Senkin voi loppujen lopuksi valjastaa luokan käyttöön:

”Jos lähtee kevyesti laulamaan eikä yritäkään mitään pasuunaa ja lähtee siitä semmosesta yksinkertaisesta kevyestä äänestä. Sehän tuo hiljaisuutta. Ei se oo huono asia. Ja itsekin teen joskus tarkotuksella niin, että me lauletaan hiljaa, ja tosiaan joskus äänettömästi, silloin ku he jo tuntevat sen (laulun). Mutta lapset on hirveen sallivaisia.”

Opettaja voi haastaa itseään myös laulamisen monipuolisuudessa, mutta siinäkään ei tarvitse heti osata kaikkea alusta loppuun. Esimerkiksi moniäänisyyttä ei ole kovin helppoa opettaa aluksi, koska opettajan on itse osattava kaikki äänet, joita hän haluaa oppilaiden laulavan. Mutta kuten opettaja D selittää, senkin voi rakentaa vähitellen, hyvin

yksinkertaisista melodiakuluista (kaksi tai kolme säveltä) aloittaen. Samalla opettajakin oppii:

”(...) Ja mä oon aina sanonut, kun joku sanoo et ei voi soittaa huilua, että jos lapset oppii soittamaan huilua siitä kahdesta sormesta, niin sinäkin opit. Ne ei osaa sen enempää. Ne oppii sen saman minkä sinä opit. (...) jos on yhenkin askeleen lapsia edellä niin se riittää. Se riittää. Se riittää.”

Opettaja D kertoi myös kollegastaan, joka oli selättänyt laulamisen haasteen hieman eri tavalla, mutta suurta omistautumista osoittaen:

”Mä tiedän yhen opettajan ja kunnioitan häntä suuresti, kun hän sanoi, että hänellä on niin ruma ääni ja hän ei halua laulaa lapsille sellasella äänellä, ja hän opetteli huilua. Ja hän opetti ne laulut huilulla. Hän sai ne lapset laulamaan, vaikka hän ei itse laulanut. Se oli taikatemppu. Mut sillain se vaatii sen tiedostamista, että ymmärtää sen laulun arvon ja haluaa sen tuoda, et siinä kohtaa opettaja ei sais olla itsekäs ja sanoa, että minusta se ei oo kivaa niin siksi en laula. Lapset on ansainneet sen.”

4.1.7 Oppiaineet ja oppiminen

Opettajat pohtivat oppimista laulujen avulla monelta kantilta, muun muassa oppimisprosessia sekä laulujen sopivuutta eri oppiaineisiin. Opettaja A kertoi, että yhdellä hänen oppilaistaan on puhelaite apuvälineenä, sillä kehitysvamman takia lapsen puheentuotanto on hyvin vähäistä ja sanavarasto on suppea. Opettaja oli hyödyntänyt puhelaitetta kehittelemällä kutitusleikin, jossa laitteesta saa kuulumaan opettajan äänellä (tarkista) tallennettuja ohjeita kuten ”kutita selästä”, ”kutita vatsasta”. Lapset painavat laitetta vuorollaan ja ohjeen kuuluessa opettaja kutittaa heitä esimerkiksi juuri selästä tai vatsasta ja myös oppilaat saavat kutittaa sekä toisiaan että itseään. Tällä leikillä on opettajan kertoman mukaan monta funktiota. Ensinnäkin opettaja ohjaa sen lapsen kommunikointia, jolle laite kuuluu. Samalla hän näyttää muille lapsille, että laite on kyseisen oppilaan kommunikoinnin apuväline. Kutituksen on tarkoitus luoda suhde kosketuksen kautta ja lisätä ymmärrystä siitä, miltä tuntuu vaikkapa koskettaminen selästä. Vaikka tässä leikissä ei lauleta, veti opettaja linkin laulamiseen kertomalla, että kutitusleikin rinnalla arjessa on ollut mukana Fröbelin palikoiden Jumppalaulu ”Pää, olkapää, peppu, polvet, varpaat”, jonka tarkoitus on ollut opettaa lapsille kehotietoisuutta ja käsitteitä kuvaamaan kehon eri osia.

Kun opettaja ottaa aamupiirissä tämän laulun ja sen jälkeen kutitusleikin sekä tämän lisäksi muun muassa kuvatuet, syntyy näiden asioiden välille yhteys tai kuten opettaja sanoi:

”Ja tällä tavalla se pitkällä välillä nimenomaan sitoo yhteen, kunnes sulla on käsite ”pää” tai ”selkä”.”

Opettaja D:llä oli myös esimerkki oppilaasta, jolla oli koulun alkaessa suuria puheongelmia, koska hän oli oppinut puhumaan jäljitelleen vanhempaansa, jolla oli fyysisen esteen takia puheongelmia. Lapsen puheesta oli opettajan mukaan mahdoton saada selvää ja äänenkäyttö oli muutenkin vaikeaa esimerkiksi laulaessa. Vähitellen yhteiseen laulamiseen osallistuminen kuitenkin paransi oppilaan artikulaatiota ja muuta puheenmuodostusta ja ensimmäisen luokan kevääseen mennessä tilanne oli jo aivan toinen. Opettajan huomio oli, että oppilas äänsi vielä paremmin laulaessaan kuin puhuessa. Lisäksi opettaja D nosti esille muistin. Hänen mukaansa muisti on yksi asia, jota laulu kasvattaa esimerkiksi käsitteiden muistamisessa. Laulujen avulla voi oppia paljon ulkoa, mutta laulamalla opittu menee silti ”vähän eri paikkaan” kuin muuten ulkoa opeteltu sisältö.

”Se melodia ikään kuin imaisee ne sanat. Ja rytmi myös. Melodia ja rytmi kannattelee sitä sanomaa.”

Opettajat D ja A nostivat esille myös muita oppimiseen liittyviä puolia. Opettaja D selitti ”musikaalisesta polusta”, jonka opettaja voi rakentaa oppilaille. Opettaja voi jo ensimmäisellä luokalla ottaa asioita, joita hän tulee nostamaan uudestaan oppilaiden kanssa ylemmillä luokilla. Asiat saavat välissä unohtua, kunnes niihin taas palataan ja tarkastellaan uudella tavalla. Esimerkiksi eri rytmien mukana pitäminen lauluhetkissä alemmilla luokilla, luo pohjaa sille, että myöhemmin musiikissa opitaan nuotinnus ja matematiikassa murtoluvut:

”Että mitä tässä tapahtui, ja sit se tehdään numeroiksi ja sitten tajutaan, että niillä numeroilla voidaan laskea. Ja sitten kun mennään nuotinnukseen, se tehdään ja nähdään nuotinnuksena ”okei, jos sitä halutaan laskea neljäsosa plus puolet neljäsosasta, miten sen vois merkitä?”. Se rakentuu niin moneen. Voi laskea nuoteilla ja voi laskea numeroilla. Jos nuotissa on neljäosa ja piste

perässä, niin miten se merkittäis murtolukuna? Ja sitten se voidaan laulaa tai taputtaa.”

Musikaalisuus kehittyy muutenkin. Aluksi laulamista ujostelevat oppilaat saattavat olla myöhemmin hyvinkin rohkeita laulajia. Joskus oppilaat saattavat innostua musisoinnista muutenkin kuin tunneilla:

”Ja heillä syntyy sellanen isompi ryhmä, että esim kasilla ollessa, yks haki yhden äänen, toinen haki terassin, kolmas haki kvintin, neljäs haki oktaavin. Ja sitten ensimmäinen vaan anto jonku sävelen ja muut veti siihen päälle. Tätä ne teki! Ja sitten ne kehitteli omia laulujaan moniäänisenä. Jokainen yritti löytää oman äänensä (ääniala). Ne saatto ihan vaan tossa odotellessa tehdä sitä.”

Opettaja A kertoi olevansa tarkka siitä, että eri kielillä laulaessa ääntämys pitää saada kohdilleen:

”Nyt kun me toistetaan vaikkapa niitä persoonapronomineja, niin en mä päästä läpi väärää ääntämystä. Me ei haeta mitään tukholman ruotsalaista tai skånelaista ääntämystä, mut me haetaan semmosta ääntämystä, että sen voi ymmärtää ruotsissa ja suomenruotsalaiset voi sen ymmärtää.”

Opettaja B:n mielestä oli ihan selvää, että laulujen avulla voi nimenomaan opettaa oppiainesisältöjä ja antoi esimerkeiksi neljännellä luokalla käsiteltävät maakunnat ja niiden yhteyteen sopivat maakuntalaulut, uskonnon tunneilla muun muassa virret ja sitten kasiluokan historian tunnilla 20-lukua ja siihen liittyviä tapahtumia käsitellessä sen ajan musiikkia (kuten charlston tanssimusiikit). Viimeisen yhteyteen otettiin mukaan myös tanssi. Opettajan mukaan laulut välittävät tunnelmia, joita on vaikea ehkä muutoin tuoda tunnille. Opettaja D:n näkemys oli, että kaikkea mahdollista voi opettaa laulujen avulla. Esimerkkeinä hän esitti alemmilla luokilla vuodenajat ja viikonpäivät ja kertoi myös esimerkin liittyen liikunnan oppisisältöihin. Hän kertoi valmistaneensa oppilaita hiihtämiseen laulamalla ja leikkimällä luokassa ennen ulos laduille menoa. Lauluna toimi vanha suomalainen laulu:

”Hanki kun soita ja järviä peittää, kuura kylmää, kun metsihin heittää, silloin mä sukseni jalkahan lyön, nuttuni ympäri kääräisen vyön. Sauvoilla suksien vauhtia

lisään, syöksyn myrskynä kuusikon sisään. Vapaa ja selvä on sukseni tie, minne on toivoni sinne se vie.”

Samalla kun luokka lauloi, he ”käärivät nutun vyöt” ja ”iskivät” jalkoja suksiin, asettivat sauvoja kainaloon ja niin edelleen. Tätä hän sanoi tehneensä oppilaiden kanssa joka aamu ja näin oppiminen tapahtui laulun varjolla.

” Se on hauskaa ja sit kun me mennään laittamaan sukset jalkaan, niin mä nään, että ne jalat tekee siellä samaa kuin mitä me aamulla tehdään. Ja kukaan ei mee mäkeä alas näin (näyttää). Niillä on kaikilla sauvat kainalossa.”

Opettaja kertoi esimerkin myös lauseenjäsenien opettamisesta laulun avulla. Hän oli tehnyt lauseenjäsennyslaulun, jossa käydään läpi kaikki lauseenjäsenet (adverbiaali, attribuutti, predikaatti jne) ja joka lauletaan ”Pikajuna Meksikon”-laulun sävelellä:

”Subjekti on lauseessa tekijä. Se vastaa kysymyksiin kuka, mikä. Predikaatti tekemisen kertoo tiettenkin. Objektinkin löytää voi, jos ahkerasti aprikoi, tekemisen kohteen se sulle paljastaa.”

Oppilaista ne, joiden on yleensä vaikea oppia tällaisia asioita, olivat antaneet positiivista palautetta laulusta. Perheet kertoivat, että nyt heidän lapsensa oppii. Matematiikkaan liittyen opettaja D sanoi käyttäneensä enemmän runoja, mutta hänen mukaansa lauluja voi hyvin käyttää pienillä oppilailla lukujen opetteluun ja myöhemmin murtolukuihin.

”Paitsi sitten kun tullaan murtolukuihin! Sit lähetään ”kokonainen” (yksi taputus), sit se jaetaan puoliksi (kaksi taputusta) ja sitten (taputtaa tahtilajit loppuun. Huom. tärkeää pitää lyöntien välit oikean pituisina, jotta idea säilyy). Tätä minä teen jo ekaluokkalaisille. Pelkästään taputusta. Ja jaloilla sama.”

Historian tunneilla lauluja pystyi opettaja D:n mukaan ottamaan vaikkapa silloin, kun käsitellään jotakuta historian henkilöä. Jos valmista laulua ei löydy, niin opettaja voi aina ottaa jonkun vanhan laulun ja muokata sen aiheeseen sopivaksi. Lisäksi opettaja mainitsi vielä luonnon kauneuden ja eläimet sekä luontosuhteen rakentamisen. Viimeisenä opettaja nosti esille vielä musikaalisuuden kehittymisen.

4.2. POHDINTA

Tutkimuksessa esiteltiin laulamiseen olennaisesti liittyvät ulottuvuudet: henkinen, emotionaalinen, sosiaalinen ja kulttuurinen. Vaikka nämä eri osa-alueet on tässä eroteltu toisistaan, liittyvät ne symbioottisesti toisiinsa. *Henkinen* ulottuvuus pitää sisällään muun muassa sen prosessin, jonka seurauksena yksilön laulajaidentiteetti kehittyy. Yksilön käsitykseen itsestään laulajana vaikuttavat merkittävästi laulamista saadut palautteet, kommentit sekä muut kokemukset lapsuudessa ja nuoruudessa. Mikäli kokemukset ovat olleet negatiivisia, suhde omaan ääneen ja laulamiseen on voinut rikkoutua pysyvästi. Voidaan sanoa, että terveen ja tasapainoisen laulajaidentiteetin muotoutumisen kipukohta on useimmiten juuri laulamisen henkilökohtaisuus ja intiimiys ja siitä aiheutuva haavoittuvuus. Identiteetin lisäksi laulujen kuunteleminen ja laulaminen herättää ihmisessä syviä sisäisiä kokemuksia ja liikehdintää omassa mielen- ja sielunmaisemassa ja sitä voidaan sanoa jopa elämävoimaksi, sillä niin monin tavoin se vaikuttaa ihmiseen.

Emotionaalinen ulottuvuus liittyy laulujen tunteelliseen puoleen. Sekä laulujen kuunteleminen että niiden laulaminen voi nostaa pintaan erilaisia tunteita. Toisinaan ne voivat olla sellaisia tunteita, jotka ovat osa jotain syvempää henkilökohtaista prosessia. *Sosiaalinen* ulottuvuus puolestaan viittaa yhdessä laulamiseen, joka toimii yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistajana. Tämän jälkeen käsiteltiin laulujen *kulttuurista* ulottuvuutta: laulut refleктоivat kulttuuria ja tarjoavat siten mahdollisuuden ymmärtää paremmin eri kulttuureja. Toinen teorialuku käsitteli lauluja osana *opetusta* ja *kouluarkea*.

Aineiston pohjalta tehdyt havainnot rakentavat kuvaa kouluarjesta. Esille nousseet teemat osuvat yhteen tutkimuksista ja kirjallisuudesta saadun tiedon kanssa. Ensinnäkin laulamiseen liittyi selvästi hyvin voimakas *henkinen aspekti*, joka näkyi muun muassa opettajien antamissa merkityksissä. Laulaminen toi hyvää oloa, valoa ja keveyttä. Se oli tapa ”olla”, olla läsnä ja tulla ”tähän”. Laulaminen koettiin toimintana, jossa ihminen on henkisesti auki ja yksi opettaja jopa vertasi laulamista värien maalaamiseen. Laulaminen ja sen kautta avautuva ”maailma” koettiin voimavarana ja sellaisena se haluttiin myös välittää eteenpäin oppilaille. Yksi opettaja nosti esille myös sen, miten ihmiskansat ovat aina laulaneet ja miten tämän jatkumon osana olemisen tiedostaminen voi antaa rohkeutta laulaa.

Laulaminen koettiin jopa niin tärkeänä osana omaa opettajuutta, että ilman sitä työn mielekkyys ja halu tehdä työtä laskisi huomattavasti.

Laulujen rooli ja merkitys *tunteiden* käsittelyssä ja väylänä kokea niitä tuli selvästi esille. Sen lisäksi, että laulujen avulla voidaan ylläpitää ja parantaa työrauhaa, sillä voi vaikuttaa myös luokan ilmapiiriin, olipa kyse yksittäisestä tai pitkäaikaisemmasta ongelmasta tai haasteesta luokassa. Erilaisten laulujen avulla voidaan myös kokea tunteita monipuolisesti ja käsitellä vaikeita tai hankalia tunteita. Laulut herättävät rakkautta ja muita hyviä tunteita kuten iloa ja riemua ja niiden kautta voimme saada kauneuden ja hyvyyden kokemuksia. Kauneuden kokemus puhdistaa sydäntä ja sielua ja yhdessä koettuna vapauttaa ja tuo luokkaan hyviä asioita. Laulut ja laulaminen antavat mahdollisuuden olla herkkä ja paljas. Näiden asioiden nähtiin mahdollistavan viimekädessä luokan ryhmäytymisenkin ja ennaltaehkäisevän kiusaamista. Kaiken kaikkiaan laulaminen on tunnekoulua.

Aineistossa oli myös muuten nähtävillä *sosiaalinen ja yhteisöllinen* ulottuvuus. Opettajat kokivat laulamisen tuovan ihmisiä yhteen ja opettavan yhdessä toimimista. Yhdessä laulamisen yksi tavoite olikin kasvattaa luokkaa yhdessä toimivaksi sekä edistää sellaisen ryhmähengen rakentumista, joka kantaa sekä yksilöä että yhteisöä sen kaikissa vaiheissa. Laulamisen pohjalla nähtiin myös luottamus: toisaalta yhdessä laulaminen vaati luottamusta itseän ja ryhmään, mutta toisaalta yhdessä laulaminen itsessään myös vahvisti sitä. Laulamisen nähtiin olevan voimaannuttavaa ryhmän passiivisemmallekin jäsenelle. Yhteisöllisyys tuli ilmi myös siinä, että opettajat lauloivat omien tuntiensa ja koulun muun arjen lisäksi myös keskenään. He muun muassa osallistuivat koulun aikuisten välisiin kokoontumisiin, joissa laulettiin yhdessä ja opittiin uusia lauluja.

Laulujen nähtiin sopivan myös keinona tutustua *kulttuureihin*. Eri kieliset ja eri maista peräisin olevat laulut tutustuttivat oppilaita kulttuuriin ominaispiirteisiin muun muassa rytmin, melodian ja sanojen kautta. Laulujen avulla lapset oppivat hyväksyntää erilaisia kulttuureja kohtaan. Laulut voivat jopa herättää kiinnostusta näitä kulttuureja kohtaan ja halun ottaa selvää niistä. Laulujen avulla voitiin myös esitellä eri katsomuksia ja tutustuttaa oppilaat niihin. Lisäksi jos opettaja käyttää meditatiivisempia lauluja, hän voi luoda luokkaan rauhoittumisen ja ehkä jopa hartauden tunnelmaa, joka sopii hyvin esimerkiksi uskontotunnin tavoitteisiin.

Laulaminen toi mukanaan myös *haasteita*. Opettaja saattoi itse kokea epävarmuutta ja epämukavuutta laulamisesta. Oman äänen käyttäminen ei välttämättä aina sujunut ja laulamisen kautta näkyvänä oleminen ei myöskään aina tuntunut hyvältä. Lisäksi laulumateriaalin ja laulamiseen liittyvän tiedon ja tekniikan haltuun ottaminen vaati paljon aikaa ja vaivaa. Haaste oli myös huomioida oppilaiden yksilöllisyys. Opettajien käsitys laulamisen tärkeydestä erityisesti oppilaita ajatellen sai heidät ylittämään esteet tavalla tai toisella ja saamaan luokka laulamaan.

Haastatteluissa sivuttiin myös *rutiinia* ja *vaihtelua*. Laulujen avulla ylläpidettiin rutiinia ja rytmitettiin arkea. Arjen ja toiminnan selkeyttämisen nähtiin muun muassa tukevan oppimista. Niiden avulla myös saatiin hengittävyttä oppitunnin, koulupäivän ja -viikon sisältöihin ja opetukseen. Laulut olivat myös väline koota oppilaita yhteen rauhoittaa heidät ennen seuraavan asian aloittamista. Ne toimivat siis siirtymisen välineenä oppitunnin ja koulupäivän aikana. Viimeinen esillä ollut aihe oli laulujen mahdollisuudet toimia *oppimisen* tukena ja *opetuksessa*. Opettajat olivat vuosien varrella keränneet opetukseen ja kasvatukseen sopivaa laulumateriaalia sekä kehittäneet omaa tietämystään ja taitojaan. Oppiaineista, joissa lauluja voi hyödyntää, nousivat esille maantieto, uskonto, historia, liikunta, äidinkieli ja matematiikka. Oppiainesisällöistä nostettiin yksittäisinä esimerkkeinä käsitteet ja sanavaraston kehittyminen. Tämän lisäksi nousi esille kehotietoisuus ja -ymmärrys esimerkiksi omien ja muiden rajojen ymmärtämisessä, luontosuhteen rakentuminen, opitun muistaminen, musikaalisuuden kehittyminen ja erilaisten kehitykseen liittyvien viiveiden korjaaminen (esimerkiksi puheen tuottamisessa).

Kaiken kaikkiaan tämän tutkimuksen lopputulema on, että laulaminen oli olennainen osa luokan arkea ja se lomittui yhteen kaiken muun kanssa. Opettajien suhtautuminen laulamiseen oli hyvin kokonaisvaltaista sekä henkilökohtaisesti että ammatillisesti. He olivat hyvin sitoutuneita laulamiseen monella arjen ja elämän tasolla. Laulaminen oli heistä jokaiselle tärkeä osa omaa identiteettiä. Voidaan sanoa, että laulaminen oli osa myös heidän hyvinvointiaan, sillä se herätti hyvää oloa ja toi keveyttä ja valoisuutta. Laulamisen tärkeydestä kertoi myös halu jakaa laulun ”maailma” lasten kanssa ja siirtää lauluperinne heille. Lasten toivottiin löytävän lauluun henkilökohtaisen, elämässä voimavarana toimivan suhteen.

Opettajien rakentama opetus ja kouluarki näyttäytyi hyvin eheänä ja kokonaisvaltaisena ja laulujen rooli oli tukea oppimista ja kasvamista monin eri tavoin. Laulut ja laulaminen oli liitetty osaksi opetusta ja arkea johdonmukaisesti ja strukturoidusti. Laulujen avulla opettajat loivat siltoja eri asioiden välille ja ”sitoivat eri asiat yhteen lasten mielissä”. Aiemmin jonkin laulun avulla opittu yhdistyi johonkin uuteen aiheeseen tai opittavaan asiaan, tai samaa aihetta syvennettiin myöhemmin joko samasta tai hieman eri näkökulmasta. Tällä tavalla tuetaan oppimisen kerrostumista vaihe vaiheelta syvemmäksi tietämykseksi. Laulut voivatkin olla yksi vaikuttava tekijä kokonaisvaltaisen arjen ja opetuksen rakentamisessa, jos opettaja syventyy niiden käyttämiseen. Niillä voidaan tukea erilaisia prosesseja yksilössä ja yhteisössä: oppimisenprosessit ja tunne-elämän prosessit, ryhmäytymisen prosessit ja niin edelleen. Samanaikaisesti ne myös kehittävät ja vahvistavat musikaalisuutta.

Leimu (2021) viittaa myös teoksessaan siihen, miten opettajan tulee ymmärtää, mikä hänen työtään ohjaa: ”Jos jäämme vain suunnittelemaan ja toteuttamaan työtämme monenlaisten innostavien käytännön ideoiden viemänä, lasten oppiminenkin jää puolitiehen. Varhennetulle vieraan kielen oppimiselle asetettuja tavoitteita on vaikea saavuttaa, jos opettajina pompimme hyvästä ideasta toiseen. Kun taas opettajaa ohjaavat suuret linjat hahmottuvat, silloin kaikenlaiset kivat toimintaideat, joita tämäkin kirja tarjoaa, asettuvat osaksi suurempaa kokonaisuutta.” (Leimu, 2021, s. 15). Opettajalla on tietyt velvoitteet ja vastuut, jotka määräytyvät lain mukaan, mutta opettajuutta voi silti toteuttaa ”omalla otteella”. Arvottomatta eri lähestymistapoja keskenään, jokainen opettaja voi löytää oman tapansa opettaa ja kasvattaa, kunhan oppilaat oppivat ja voivat hyvin. Laulut ja laulaminen ovat yksi vaihtoehtoinen tapa opettajalle keskittyä määrän sijasta laatuun ja muodostaa eheä ja johdonmukaisena jatkuva pedagogiikka.

Jatkotutkimus voisi kohdistua esimerkiksi opetuslaulujen syvempään ja laajempaan tarkasteluun nimenomaan tiedollisessa oppimisessa. Vaihtoehtoinen kohde voisi olla myös opettajaksi opiskelevien edellytykset ja lähtökohdat sekä motivaatio laulaa oppilaiden kanssa tulevaisuudessa.

5. LÄHTEET

Alisaari, J. (2016). *Suomea laulaen – laulaminen kielen opetuksen menetelmänä*.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55399/suomea-laulaen-laulaminen-kielen-opetuksen-menetelmana.pdf?sequence=1>

Busse, V., Hennies, C., Kreutz, G. & Roden, I. (2021). *Learning grammar through singing? An intervention with EFL primary school learners*.

https://www.researchgate.net/publication/344247721_Learning_grammar_through_singing_An_intervention_with_EFL_primary_school_learners

Crowther, G. (2012). *Using Science Songs to Enhance Learning: An Interdisciplinary Approach*.

<https://www.lifescied.org/doi/epdf/10.1187/cbe.11-08-0068>

Dialogikasvatus. Haettu 20.10.2022 osoitteesta <https://dialogikasvatus.fi/material/moninaiset-laulut/>

Heyning, L. 2011. *“I Can’t Sing!” The Concept of Teacher Confidence in Singing and the Use within their Classroom*. <http://www.ijea.org/v12n13/v12n13.pdf>

Keray Dincel, B. (2017). *Analysis of Children’s Songs in Terms of Values*.

<https://eric.ed.gov/?id=ED577578>

Kopman, N. (4.11.2019). *Developing Emotional Intelligence Through Children’s Songs*. Roots of action. <https://www.rootsofaction.com/developing-emotional-intelligence-2/>

<https://nancykopman.com/product-category/album/>

Lindeberg, A-M. (2005). *Millainen laulaja olen. Opettajaksi opiskelevan vokaalinen minäkuva*.

https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/8580/urn_isbn_952-458-668-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Millington, T.N. (2011). *Using Songs Effectively to Teach English to Young Learners*. Ritsumeikan Asia Pacific University.

http://www.leia.org/LEiA/LEiA%20VOLUMES/Download/LEiA_V2_I1_2011/LEiA_V2I1A11_Millington.pdf

Neumann, C. (2008). *The Singing Classroom*. Canadian Music Educators Association.

<https://www.proquest.com/docview/231066496?fromopenview=true&pq-origsite=gscholar>

Rickson, D., Atkinson, J., Reynolds, D. & Legg, R. (2018). *“Let the people sing!” – Action Research Exploring Teachers’ Musical Confidence when Engaging Learners in ‘Singing for Wellbeing’*.

http://www.practicalteacherresearch.com/uploads/5/6/2/4/56249715/volume_6_issue_1_2019.pdf#page=44

Sinaga S. S. F., Maestro, E., Winangsit, E. & Yensharti, Y. (2019). *Learning and Singing: Thematic Songs in Kindergarten*. <https://www.atlantispress.com/proceedings/icla-18/55914484>

Welch, F.G., Himonides, E., Saunders, J., Papageorgi, I. & Sarazin, M. (2014). *Singing and social inclusion*. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2014.00803/full>

Zentner, M., Grandjean, D. & Scherer R. K. (2008). *Emotions Evoked by the Sound of Music: Characterization, Classification, and Measurement*.
https://pdfs.semanticscholar.org/f60b/550a2918bd4fb83882ee4784c4a7ff4df826.pdf?_ga=2.209787541.1817892544.1664723932-29389301.1664723932

TOIMITETUT TEOKSET:

Ahonen-Eerikäinen, H. (1997). Musiikin maailmasta mielen maisemiin. Teoksessa Kaikkonen, M. & Mattila, S. (toim). *Musiikki ja mielen mahdollisuudet*. Sibelius-Akatemian koulutuskeskus.

Dahlström, M. & Teräsvirta, M. (2014). *Kasvatus on taidetta*. Osuuskunta Ciris.

Eskola, E. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 2.painos. Vastapaino. E-kirja.

Kurkela, K. (1997). (1997). Musiikki ja itsen kohtaaminen. Teoksessa Kaikkonen, M. & Mattila, S. (toim). *Musiikki ja mielen mahdollisuudet*. Sibelius-Akatemian koulutuskeskus.

Nordström, S. (1997). *Kaikki musiikista*. WSOY.

Raulamo, M. (1986). Laulaen oppiminen – oppilaulut oppimisen ja opettamisen apuna. Teoksessa Kohonen, V. & Lehtovaara, J. (toim.) *Näkökulmia kokonaisvaltaiseen oppimiseen 1*. Tampereen yliopisto. Tampereen opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A7. Tampere. (236–266).